

2023

Cirkularna ekonomija za socijalne preduzetnice

Autorski tim BIO IDEA za održivi razvoj
Udruženje BIO IDEA za održivi razvoj
7/25/2023

Kovalentna veza ISS (industrijske solidarne simbioze) sa Zelenom agendom	24
Značaj cirkularne ekonomije i IS za postizanje ciljeva Zelene agende	25
Kontrolna pitanja.....	26
2.3 Kako cirkularna ekonomija doprinosi smanjenju emisija gasova sa efektom staklene bašte	27
Cirkularna ekonomija nasuprot linearnoj ekonomiji: Komparativni pregled.....	27
Kontrolna pitanja.....	30
2.4 Uloga cirkularne ekonomije u očuvanju prirodnih resursa i podršci inkluzivnom razvoju	31
Očuvanje prirodnih resursa i biodiverziteta u kontekstu cirkularne ekonomije.....	31
Cirkularna Ekonomija: Održivo korišćenje i obnova resursa	32
Inovacije malih preduzetnika	33
Otvorene ekološke inovacije	33
Otvorene ekološke inovacije u Srbiji : MISS Srbija Mreža Industrijske Solidarne Simbioze.....	35
Kontrolna pitanja:.....	36
3.Sesija: Alati cirkularne ekonomije:	37
3.1 Alati cirkularne ekonomije	38
Šta su alati cirkularne ekonomije?	38
Primeri alata cirkularne ekonomije	38
Primena alata cirkularne ekonomije	39
Kontrolna pitanja.....	41
3.2 Socijalno preduzetništvo u cirkularnoj ekonomiji.....	42
Karakteristike socijalnog preduzetništva	42
Socijalna franšiza kao održiv poslovni model socijalnog preduzetništva.....	42
Socijalno preduzetništvo i cirkularna ekonomija	43
Integracija Industrijske Simbioze u Socijalnu Franšizu: Industrijska solidarna simbioza	43
Kontrolna pitanja.....	44
3.3 Socijalno preduzetništvo i industrijska simbioza	45
BIO IDEA i održivo socijalno preduzetništvo	46
Kontrolna pitanja:.....	47
3.4. Održivi poslovni model socijalne franšize i IS: Industrijska solidarna simbioza	48
ISS predstavlja održivu vezu između socijalne franšize i tradicionalnog modela IS.....	48
Podrška i inkluzivnost za članice Mreže Industrijske Solidarne Simbioze (MISS).....	49
Proces razvoja Industrijske Solidarne Simbioze (ISS)	50
Kontrolna pitanja:.....	51
Zaključak: Hvala vam što ste bili deo ovog puta ka održivoj budućnosti	51
Bibliografija	52

Zahvalnost

Priručnik "Cirkularna ekonomija za socijalne preduzetnice" predstavlja vodič i inspiraciju za socijalne preduzetnice i sve zainteresovane aktere koji žele da istraže i primene principe cirkularne ekonomije u svojim poslovnim poduhvatima. Ova publikacija je rezultat predanog rada članova i partnera udruženja BIO IDEA za održivi razvoj, i ne bismo je mogli stvoriti bez njihove podrške.

Tim za Cirkularnu Ekonomiju

Ovaj priručnik je rezultat angažovanja tima stručnjaka i entuzijasta iz oblasti cirkularne ekonomije.

Tim je predvodila koordinatorka projekta **Sanida Klarić** koja je svojim znanjem i iskustvom doprinela da bi ovaj priručnik bio koristan resurs za sve nas, naročito za socijalne preduzetnice članice Socijalne franšize BIO IDEA i Mreže Industrijske Solidarne Simbioze – MISS. Dodatno bismo želeli istaknuti značajnu podršku konsultanta za zaštitu životne sredine, **Dina Muhovića**, i mentora **dr. Aleksandra Gračanca**, dekana Fakulteta za preduzetništvo Univerziteta Union Nikola Tesla.

Takođe, **Vanja Klarić** je doprineo obogaćivanju sadržaja ovog priručnika svojim izvanrednim fotografijama. Njegove fotografije su rezultat sinergije naprednih alata veštačke inteligencije (AI) i ljudske kreativnosti, omogućavajući dublje razumevanje složenih problema koji utiču na okolinu, društvo i ekonomiju.

Podrška

Priručnik "Cirkularna ekonomija za socijalne preduzetnice" izrađen je i objavljen u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira **Delegacija Evropske unije u Srbiji**, a sprovodi **Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji** u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a uz podršku Ambasade Švedske i Evropske investicione banke. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Napomena o autorskim pravima:

Ovaj priručnik je besplatan za učenje i deljenje, ali se ne sme dalje reprodukovati ili umnožavati u komercijalne svrhe. Sadržaj ovog priručnika, uključujući sve zaštitne znakove i druge materijale, zaštićen je pravima intelektualne svojine i zakonima o zaštiti autorskih prava.

Sadržaj ovog priručnika namenjen je isključivo za edukativne i informativne svrhe unutar okvira projekta "Cirkularna ekonomija za socijalne preduzetnice." Svako neovlašćeno kopiranje, distribucija ili upotreba ovih materijala, bez prethodnog pismenog odobrenja registrovanog vlasnika žiga, krši prava intelektualne svojine i zakone o zaštiti autorskih prava.

Svi zaštićeni materijali, uključujući i zaštitne žigove, ostaju u vlasništvu njihovih vlasnika. Svako kršenje prava intelektualne svojine biće zakonski sankcionisano.

Modul 2. Cirkularna ekonomija

Cirkularna ekonomija predstavlja revolucionarni pristup upravljanju resursima i proizvodima, suprotstavljajući se tradicionalnom 'koristi i odbaci' linearnom modelu. U osnovi, cilj cirkularne ekonomije je stvoriti održiv sistem u kojem se materijali neprestano obnavljaju, recikliraju i ponovno koriste umesto da završe kao otpad. Ova paradigma ne samo da doprinosi smanjenju ekološkog opterećenja, već takođe igra ključnu ulogu u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja.

Veza između Cirkularne ekonomije i Industrijske simbioze je duboko povezana. Industrijska simbioza promovira deljenje resursa i energije među različitim organizacijama, čime se stvaraju zatvoreni ciklusi materijala. Upravo to je suština cirkularne ekonomije. Kroz Industrijsku simbiozu, organizacije mogu zajednički koristiti resurse i minimizirati otpad, čime se podržava princip održivog iskorišćavanja resursa.

Cirkularna ekonomija je takođe od ključnog značaja za postizanje ciljeva Zelene Agende i Zelene inkluzivne i pravedne tranzicije. Ovaj pristup se usklađuje sa konceptom održivosti, smanjenjem emisija gasova sa efektom staklene bašte i očuvanjem prirodnih resursa. Takođe, cirkularna ekonomija doprinosi stvaranju inkluzivnih poslovnih prilika i socijalne ravnoteže, što je ključno za postizanje održivog razvoja.

U ovoj nastavnoj jedinici, istražićemo dublje značaj cirkularne ekonomije i kako ona funkcioniše kao ključna komponenta Industrijske simbioze. Naglasićemo njenu ulogu u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja, kao i načine na koje može biti oslonac za Zelenu Agendu i postizanje Zelene inkluzivne i pravedne tranzicije. Shvatićete zašto je cirkularna ekonomija suštinski mehanizam za stvaranje održive budućnosti i unapređenje društvenog i ekološkog blagostanja

Kroz ovaj program, želimo da pružimo inspiraciju i podršku svim izvanrednim ženama koje neguju preduzetnički duh i koje razmišljaju o inovativnim načinima kako da stvore pozitivan uticaj na našu okolinu. Cirkularna ekonomija otvara neograničene mogućnosti za kreativno poslovanje koje ne samo da smanjuje otpad i štedi resurse, već i gradi temelje za održivu budućnost.

U fokusu ovog programa je povezivanje vas, socijalnih preduzetnica, sa konceptom cirkularne ekonomije i pružanje alata da pređete iz ideje u akciju. Otkrićete kako principi smanjenja, ponovne upotrebe i recikliranja formiraju srž cirkularne ekonomije i kako se ti principi mogu primeniti na realne poslovne scenarije.

Cilj edukativnog modula cirkularna ekonomija: Razumeti koncepte cirkularne ekonomije, u odnosu na industrijsku simbiozu i socijalno preduzetništvo u kontekstu postizanja ciljeva Zelene Agende za održivi razvoj.

Trajanje: 3 sesije (svaka sesija traje 15 minuta)

Sadržaj:

Sesija 1: Uvod u Cirkularnu ekonomiju

- 1.1. Definicija cirkularne ekonomije i njen značaj za održivost i zaštitu okoline.
- 1.2. Osnovni principi cirkularne ekonomije: Smanjenje, Ponovna upotreba, Recikliranje.
- 1.3. Kako industrijska simbioza podržava koncept cirkularne ekonomije: Deljenje resursa i minimiziranje otpada.
- 1.4. Povezivanje cirkularne ekonomije sa socijalnim preduzetništvom: Kako se cirkularni modeli mogu primeniti za društvenu korist.

Sesija 2: Zelena Agenda i Doprinos cirkularne ekonomije

- 2.1 Šta je Zelena Agenda: Ciljevi i prioriteta za održivi razvoj.
- 2.2 između cirkularne ekonomije, Zelene Agende i industrijske simbioze.
- 2.3 Kako cirkularna ekonomija doprinosi smanjenju emisija gasova sa efektom staklene bašte.
- 2.4 Uloga cirkularne ekonomije u očuvanju prirodnih resursa i podršci inkluzivnom razvoju

Sesija 3: Alati cirkularne ekonomije IS & Zeleno socijalno preduzetništvo

- 3.1 Alati cirkularne ekonomije: Upoznavanje sa instrumentima i pristupima za primenu cirkularnih modela.
- 3.2. Socijalno preduzetništvo u cirkularnoj ekonomiji: Inspirativni primeri društvenih inicijativa zasnovanih na cirkularnoj ekonomiji.
- 3.3 Sjedinjavanje socijalnog preduzetništva i industrijske simbioze: Praktični slučajevi saradnje za održivu budućnost.
- 3.4. Održivi poslovni modeli kroz cirkularnu ekonomiju i socijalno preduzetništvo: Kako izgraditi uspešan i održiv posao koji donosi koristi društvu i planeti.

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasadam Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Priručnik je pripremio tim:
BIO IDEA za održivi razvoj 2023.

Sesija 1: Uvod u cirkularnu ekonomiju

1.1. Definicija cirkularne ekonomije , značaj za održivost i zaštitu okoline

Cirkularna ekonomija predstavlja revolucionaran pristup načinu upravljanja resursima i proizvodima. Ova paradigma se suprotstavlja tradicionalnom 'koristi i odbaci' linearnom modelu, gde se resursi troše i proizvodi postaju otpad. U cirkularnoj ekonomiji, osnovni cilj je stvoriti održiv sistem u kojem se materijali neprestano obnavljaju, recikliraju i ponovno koriste umesto da završe kao otpad. Ovo nije samo pitanje zaštite okoline, već i ekonomske efikasnosti. Cirkularna ekonomija smanjuje prekomernu potrošnju resursa, minimizira otpad i smanjuje ekološko opterećenje, čime se doprinosi očuvanju prirodnih ekosistema i stvaranju održivog okruženja za buduće generacije.

Definicija cirkularne ekonomije

"Cirkularna ekonomija je sistem u kojem se vrednost proizvoda, materijala i resursa održava u ekonomiji što je duže moguće, a generisani otpad se smanjuje na najmanju moguću meru. U ovom sistemu, resursi se čuvaju, obnavljaju i ponovo koriste, a proizvodi i materijali se dizajniraju da traju što duže. Ovaj pristup podstiče održivost, smanjuje ekološki otisak i doprinosi ekonomskoj efikasnosti." [Ellen MacArthur Fondacija](#)

Neki od ključnih aspekata definicije cirkularne ekonomije uključuju:

- **Minimiziranje otpada:** Smanjenje otpada i njegovo ponovno korišćenje postaju prioriteta u cirkularnoj ekonomiji. Cilj je eliminisati ili smanjiti bacanje resursa i proizvoda.
- **Ponovnu upotrebu:** Cirkularna ekonomija promoviše koncept ponovne upotrebe, gde se proizvodi i materijali obnavljaju i koriste više puta pre nego što postanu otpad.
- **Recikliranje:** Proces recikliranja igra ključnu ulogu u cirkularnoj ekonomiji, gde se materijali iz otpada vraćaju u proizvodni ciklus kako bi se smanjila potreba za novim sirovinama.
- **Industrijsku simbiozu:** Povezivanje različitih organizacija radi deljenja resursa i smanjenja otpada često je ključna komponenta cirkularne ekonomije.

Značaj cirkularne ekonomije

Cirkularna ekonomija ima značajan uticaj na globalne napore u borbi protiv klimatskih promena i ostvarivanju zelene tranzicije ka klimatskoj neutralnosti. Evo nekoliko ključnih aspekata koji ilustruju njen značaj u tom kontekstu:

Smanjenje otpada i deponija: Cirkularna ekonomija stavlja naglasak na minimiziranje otpada i njegovo pretvaranje u resurse. Ovo direktno doprinosi smanjenju količine otpada koji završava na deponijama, čime se sprečava oslobađanje metana, gasa sa efektom staklene bašte, iz deponija.

Smanjenje emisija gasova sa efektom staklene bašte: Cirkularna ekonomija promoviše efikasniju upotrebu resursa, recikliranje i ponovnu upotrebu, što dovodi do smanjenja potrebe za ekstrakcijom i proizvodnjom sirovina. Ovaj pristup smanjuje

emisije CO₂ i drugih štetnih gasova koji su povezani s tradicionalnim linearnim modelom upravljanja resursima

Povećanje energetske efikasnosti: Recikliranje i ponovna upotreba materijala i proizvoda često zahtevaju manje energije nego proizvodnja novih sirovina. Ovo povećava energetske efikasnosti procesa, smanjujući emisije CO₂ iz energetskog sektora.

Očuvanje prirodnih resursa: Cirkularna ekonomija podstiče održivu upotrebu prirodnih resursa kao što su šume, voda i minerali. Smanjenom potrebom za novim resursima doprinosi se očuvanju prirodnih ekosistema i biodiverziteta.

Podrška zelenoj tranziciji: Cirkularna ekonomija podržava prelazak ka zelenoj tranziciji tako što promoviše modele poslovanja koji su usklađeni s ciljevima održivog razvoja i klimatskom neutralnošću.

U suštini, cirkularna ekonomija pruža praktične alate i strategije za smanjenje negativnog uticaja čovečanstva na klimatske promene. Kroz smanjenje emisija, efikasniju upotrebu resursa i očuvanje prirodnih ekosistema, ona igra ključnu ulogu u ostvarivanju globalnih ciljeva održivosti i klimatske neutralnosti. Cirkularna ekonomija nije nov koncept i ima bogatu istoriju. Ovaj pristup datira unazad decenijama, ali je u poslednjim godinama dobio na značaju, posebno kao odgovor na rastuće ekološke i resursne izazove. Dve od najznačajnijih prekretnica u razvoju cirkularne ekonomije su osnivanje Fondacije Ellen MacArthur i uspostavljanje Zelenog dogovora u okviru Evropske Unije.

Ellen MacArthur Fondacija : Osnovana 2010. godine, Ellen MacArthur Fondacija igrala je ključnu ulogu u promovisanju cirkularne ekonomije. Fondacija je dobila ime po poznatoj britanskoj mornarki Ellen MacArthur, koja je postala zagovornik ovog koncepta nakon svojih iskustava na moru.

Evropska Unija: EU je postala istaknuta zagovornica cirkularne ekonomije i postavila je ambiciozne ciljeve za prelazak na ovakav model poslovanja. Ključni okvir za ove napore je **Zeleni dogovor**, koji predstavlja sveobuhvatan plan usmeren na postizanje klimatske neutralnosti i održivog razvoja u EU do 2050. godine. Zeleni dogovor obuhvata širok spektar inicijativa i politika koje se odnose na zaštitu životne sredine, energiju, transport, poljoprivredu i druge sektore. Jedna od najvažnijih komponenti Zelenog dogovora je Zelena Agenda, koja se bavi pitanjima održivosti i promocijom

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasdom Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

cirkularne ekonomije. Zelena Agenda ima za cilj transformaciju EU u resursno efikasno društvo, gde se resursi koriste pametnije i efikasnije. To uključuje promovisanje principa cirkularne ekonomije, kao što su smanjenje otpada, recikliranje i ponovna upotreba materijala. Ovi napori EU imaju ogroman značaj za globalne napore u oblasti zaštite životne sredine i održivog razvoja. EU postavlja standarde i primer za ostatak sveta u prelasku na cirkularnu ekonomiju i smanjenju ekološkog opterećenja. Njihova posvećenost **Zelenoj Agendi** i cilju klimatske neutralnosti postavlja temelj za održivu budućnost i doprinosi globalnom napretku ka boljoj zaštiti planete i resursa za buduće generacije.

Kontrolna pitanja

Kako se cirkularna ekonomija razlikuje od tradicionalnog linearnog modela upravljanja resursima? Možete li navesti neke osnovne principe cirkularne ekonomije koji je čine održivijim pristupom? Zašto je ovakav pristup važan za očuvanje okoline i postizanje ciljeva održivog razvoja?

Primer odgovora: Cirkularna ekonomija se razlikuje od tradicionalnog linearnog modela upravljanja resursima jer se oslanja na koncepte kao što su smanjenje, ponovna upotreba i recikliranje resursa, umesto da resurse jednostavno koristi i odbacuje. Osnovni principi cirkularne ekonomije podrazumevaju minimiziranje otpada, produžavanje životnog veka proizvoda i materijala putem recikliranja i ponovne upotrebe, te promovisanje efikasnijeg korišćenja resursa. Ovakav pristup je važan za održivost i zaštitu okoline jer smanjuje pritisak na prirodne resurse, smanjuje otpad koji zagađuje životnu sredinu, i doprinosi ciljevima održivog razvoja kao što su smanjenje emisija gasova sa efektom staklene bašte i očuvanje prirodnih resursa. Takođe, cirkularna ekonomija promovise ekonomsku održivost kroz stvaranje novih poslovnih prilika i radnih mesta, posebno u sektorima poput reciklaže i obnovljivih izvora energije.

1.2.Osnovni principi cirkularne ekonomije: Smanjenje, Ponovna upotreba, Recikliranje

Cirkularna ekonomija je putokaz ka održivom i efikasnom poslovanju. Osnovni principi cirkularne ekonomije, koje možemo nazvati "trostruki R" su:

Smanjenje (**Reduce**),

Ponovna upotreba (**Reuse**)

Recikliranje (**Recycle**)

i predstavljaju ključne korake prema održivom poslovanju.

Smanjenje (Reduce): Manje je više!

Prvi korak u cirkularnoj ekonomiji je smanjenje. To znači da se trudimo koristiti manje resursa kako bismo smanjili otpad i troškove. Na primer, umesto da često kupujemo nove sirovine ili materijale za naš posao, možemo se potruditi da bolje iskoristimo ono što već imamo. Ovo uključuje pažljivo planiranje nabavke i potrošnje sirovina, posebno kada su rokovi upotrebe u pitanju. Takođe, možemo razmisliti o tome šta nam je zaista potrebno i pokušati ne trošimo previše. Male inovacije u procesima mogu značajno smanjiti potrošnju energije, vode, sirovina i smanjiti ekološki otisak našeg poslovanja.

Ponovna upotreba (Reuse): Ponovo koristimo resurse.

Drugi korak je ponovna upotreba. To znači da pokušavamo ponovo koristiti resurse umesto da ih bacamo. Na primer, ako imamo stari inventar ili opremu, možemo ih obnoviti i prilagoditi za nove svrhe umesto da kupujemo potpuno nove. Ovo pomaže da se resursi duže koriste, štedi novac i smanjuje otpad. Posebno je značajno umrežavanje radi ponovne upotrebe ostatka sirovina koji je nastao iz određenog tehnološkog postupka. Ti ostaci mogu postati korisna sirovina za drugog proizvođača, čime se smanjuje ukupni otpad i potreba za novim resursima.

Recikliranje (Recycle): Resursi postaju nešto novo.

Treći korak je recikliranje. To znači da neke resurse koje bismo inače bacili možemo pretvoriti u nešto novo. Na primer, ako imamo otpadne materijale, možemo ih reciklirati kako bismo stvorili nove proizvode ili sirovine. Ovaj princip pomaže da se smanji otpad i štedi resurse, jer se postojeći materijali koriste za proizvodnju novih proizvoda.

Kada razumemo i primenjujemo ove principe, ne samo da postajemo održive preduzetnice već i doprinosimo očuvanju okoline i resursa. Cirkularna ekonomija nam omogućava da bolje upravljamo resursima, smanjujemo troškove i činimo naše poslovanje održivim, čime ostavljamo pozitivan uticaj na društvo i planetu. Neka nam ovi principi budu vodič na putu ka uspešnom i održivom poslovanju.

Kontrolna pitanja

Pitanje 1: Šta znači princip smanjenja (Reduce) u cirkularnoj ekonomiji i kako ga možete primeniti u svom poslu?

Primer odgovora: Princip smanjenja znači da se trudimo koristiti manje resursa kako bismo smanjili otpad i troškove. U mom poslu, mogu primeniti ovaj princip tako što ću pažljivije planirati nabavku sirovina i materijala kako bih izbegla nepotrebno gomilanje zaliha. Takođe, mogu razmotriti upotrebu energije efikasnih uređaja kako bih smanjila potrošnju električne energije.

Pitanje 2: Kako biste mogli ponovno koristiti resurse (princip ponovne upotrebe) u svom poslu? Imate li neki konkretan primer?

Primer odgovora: Da, u mom poslu, mogu ponovno koristiti ambalažu za proizvode umesto da svaki put koristim novu. Na primer, kutije koje mi stignu sa sirovinama mogu se ponovo koristiti za pakovanje gotovih proizvoda. Ovo će smanjiti troškove i smanjiti otpad.

Pitanje 3: Kako recikliranje (Recycle) može doprineti smanjenju otpada u vašem poslu? Možete li navesti neki proizvod ili materijal koji biste mogli reciklirati?

Primer odgovora: Recikliranje može doprineti smanjenju otpada tako što ćemo koristiti reciklirane materijale za proizvodnju novih proizvoda. Na primer, možemo koristiti reciklirani papir za pakovanje naših proizvoda umesto svežeg papira. Takođe, možemo reciklirati kartonske kutije koje više nisu upotrebljive. Iz teksta sam saznala da socijalna franšiza BIO IDEA sapuni koristi upotrebljeno jestivo ulje za proizvodnju sapuna.

Pitanje 4: Kako vam razumevanje i primena ovih principa mogu pomoći da unapredite svoje poslovanje i smanjite troškove?

Primer odgovora: Razumevanje i primena ovih principa pomoći će mi da smanjim troškove nabavke sirovina i materijala, smanjim otpad koji moram zbrinuti i učinim svoj posao održivim. To će mi omogućiti da budem konkurentnija na tržištu i privučem više kupaca koji cene održiv poslovni pristup.

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasadom Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Priručnik je pripremio tim:
 BIO IDEA za održivi razvoj 2023.

1.3. Kako industrijska simbioza podržava koncept cirkularne ekonomije Deljenje resursa i minimiziranje otpada.

pojmove ovog ključnog koncepta.

Industrijska simbioza podržava koncept cirkularne ekonomije omogućavajući organizacijama da dele resurse i minimiziraju otpad. Ovaj proces podrazumeva identifikaciju i iskorišćavanje sinergija između različitih organizacija, gde se otpad jednog partnera koristi kao sirovina ili resurs drugog partnera. Ovakav pristup promovira efikasno korišćenje resursa, smanjuje količinu otpada i doprinosi održivom načinu poslovanja. U narednom pasusu, postavljanjem pitanja i davanjem odgovora o industrijskoj simbiozi, možemo vam pomoći da shvatite osnovne

Šta je industrijska simbioza? Kako se razlikuje od tradicionalnih modela poslovanja?

Industrijska simbioza je inovativan pristup upravljanju resursima i poslovanju koji se razlikuje od tradicionalnih modela. U njoj različite organizacije saraduju i dele resurse kako bi stvorile održive poslovne prakse i smanjile otpad. Ovo se razlikuje od tradicionalnih linearnih modela gde se resursi koriste, a zatim odbacuju kao otpad. Industrijska simbioza promovira deljenje, obnavljanje i ponovnu upotrebu resursa, čime se podržava održivost i zaštita životne sredine.

Deljenje resursa - Ključ cirkularne ekonomije

Deljenje resursa je temeljni princip industrijske simbioze i ključni element cirkularne ekonomije. Ovaj princip se bazira na saradnji između različitih organizacija ili partnera u ekosistemu gde se resursi koji nastaju kao nusproizvodi jedne organizacije koriste kao sirovina ili input za druge organizacije, umesto da postanu otpad. Na primer, otpad od proizvodnje jednog simbioznog partnera može postati sirovina za drugog partnera, stvarajući tako zatvoreni ciklus materijala i minimizirajući otpad. Ovaj proces doprinosi efikasnijem iskorištavanju resursa, smanjenju ekološkog opterećenja i podržava ciljeve održive proizvodnje i potrošnje.

Kako industrijska simbioza podstiče deljenje resursa između organizacija?

Industrijska simbioza podstiče deljenje resursa između organizacija putem različitih mehanizama i pristupa. Ovo je teoretski koncept koji se primenjuje u praksi kako bi se postigli brojni ekološki, ekonomski i društveni benefiti. Evo nekoliko ključnih tačaka koje ilustruju kako industrijska simbioza teoretski podstiče deljenje resursa:

Kreiranje sistemskog okvira: Industrijska simbioza stvara okvir u kojem različite organizacije mogu identifikovati resurse i potrebe koje imaju, i pronalaziti komplementarne partnere koji mogu iskoristiti te resurse. Ovaj okvir obično podrazumeva stvaranje platformi, foruma ili mreža gde se organizacije mogu povezati i razmenjivati informacije.

Identifikacija sinergija: Industrijska simbioza promovira identifikaciju potencijalnih sinergija između organizacija. Ovo podrazumeva analizu njihovih procesa, otpada i resursa kako bi se pronašle mogućnosti za deljenje resursa. Na primer, organizacija A može proizvoditi otpad koji je vredan resurs za organizaciju B.

Učenje i inovacije: Industrijska simbioza podstiče organizacije da uče i inoviraju. Kroz proces razmatranja kako najbolje deliti resurse, organizacije mogu razvijati nove veštine i tehnike, te identifikovati nove načine upotrebe postojećih resursa.

Ekonomska efikasnost: Deljenje resursa putem industrijske simbioze može dovesti do ekonomske efikasnosti. Organizacije mogu smanjiti troškove nabavke sirovina ili materijala tako što će ih dobiti od partnera umesto da ih kupuju po tržišnim cenama.

Smanjenje otpada: Osnovna svrha industrijske simbioze je smanjenje otpada. Kroz deljenje resursa, organizacije smanjuju količinu otpada koju generišu, što pozitivno utiče na životnu sredinu i smanjuje potrebu za odlaganjem otpada.

Društvena održivost: Industrijska simbioza takođe doprinosi društvenoj održivosti. Deljenje resursa može podržati lokalne zajednice stvaranjem radnih mesta i povećanjem prihoda. Takođe može promovisati veće angažovanje zajednice u održivim praksama.

Cirkularna ekonomija: industrijska simbioza je ključna komponenta kružne ekonomije. Ovaj koncept promoviše ciklično korišćenje resursa umesto linearnog "proizvod-upotreba-odbaci" modela. Deljenje resursa je centralno za postizanje kružne ekonomije.

U suštini, industrijska simbioza teoretski stvara ekosistem gde organizacije mogu deliti resurse, minimizirati otpad i postići održivo poslovanje. Kroz ovaj koncept, teži se boljoj iskorišćenosti resursa, smanjenju ekološkog opterećenja i podršci održivosti na više nivoa.

Primer uspešne socijalne industrijske simbioze u Srbiji

Želimo da vam približimo koncept industrijske simbioze i cirkularne ekonomije kroz jedan inspirativan primer - našu inicijativu MISS. MISS je mreža radionica koje se bave proizvodnjom ajvara i radionica koje prave prirodne sapune. Ove radionice, iako se bave različitim proizvodima, postale su partneri u održivom poslovanju.

Kako to funkcioniše? Radionice za proizvodnju ajvara generišu određenu količinu otpada, kao što su ostaci paprike i drugih sastojaka. Umesto da taj otpad jednostavno odbace, odlučili su ga ponuditi kao sirovinu radionicama koje prave sapune. Zašto? Zato što su shvatili da taj "otpad" može biti dragocen resurs za druge.

Radionice za proizvodnju sapuna koriste te ostatke paprike i druge prirodne sastojke kako bi stvorile posebne sapune i maske za lice. Ovi proizvodi su posebno efikasni kod problema kože adolescenata. Na ovaj način, otpad jednog simbioznog partnera postaje dragocena sirovina za drugog partnera, stvarajući zatvoren ciklus materijala.

Ovaj primer pokazuje kako industrijska simbioza podržava koncept cirkularne ekonomije. Kroz deljenje resursa i minimiziranje otpada, ove radionice su zajedno stvorile održiv poslovni model koji ima pozitivan uticaj na društvo i okolinu. Takođe, ovo je primer socijalnog preduzetništva, gde se inovacija i zajednički rad koriste za rešavanje problema i stvaranje održivih proizvoda.

Inovativnost u okviru mreže MISS leži u mogućnosti inkluzije različitih poslovnih entiteta, uključujući radionice za preradu voća i povrća i seoska gazdinstva, u već postojeći okvir socijalne franšize BIO IDEA sapuni. Ova inkluzivna mreža omogućava tim preduzetnicima diversifikaciju svojih poslovnih aktivnosti i pruža im priliku da, čak i tokom perioda manjeg obima glavnih poslovnih aktivnosti, nastave sa proizvodnjom sapuna i prirodne kozmetike.

Socijalna franšiza je besplatna za članove mreže, ali podrazumeva solidarnost i zajedničke kanale za nabavku i prodaju.

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasadam Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Priručnik je pripremio tim:
BIO IDEA za održivi razvoj 2023.

Ova inovativna saradnja omogućava razmenu resursa, znanja i veština između članova mreže, podržavajući ih da ostvare održive i društveno korisne poslovne modele. Ovo takođe jača međusobnu podršku i solidarnost unutar mreže, čineći je još održivijom i snažnijom.

Ova inicijativa nas inspiriše da razmišljamo o tome kako i mi možemo doprineti cirkularnoj ekonomiji i industrijskoj simbiozi, čak i ako imamo male biznise. Kroz deljenje resursa i pametno korišćenje otpada, možemo stvoriti održive poslovne modele koji čuvaju planetu i koriste društvu. I to je upravo ono što MISS radi - spaja radionice, podržava socijalno preduzetništvo i doprinosi održivom razvoju.

Kontrolna pitanja

Pitanje 1: Šta je osnovna svrha industrijske simbioze u kontekstu cirkularne ekonomije?

Primer odgovora: Osnovna svrha industrijske simbioze u kontekstu cirkularne ekonomije je stvaranje sistema u kojem se resursi i otpadne materije iz jedne industrije koriste kao sirovina ili resurs u drugoj industriji. Time se postiže smanjenje otpada i efikasnije korišćenje resursa, što je ključno za cirkularni model.

Pitanje 2: Kako se minimizira otpad kroz industrijsku simbiozu? Dajte primer.

Primer odgovora: Otpad se minimizira kroz industrijsku simbiozu tako što se otpad iz jedne organizacije koristi kao sirovina ili resurs u drugoj organizaciji umesto da se baca. Na primer, otpadni materijali iz proizvodnje jedne fabrike mogu se iskoristiti kao sirovina za proizvodnju proizvoda u drugoj fabrici. Npr.: Iz fabrike autopresvlaka kožni ostaci postaju sirovina za izradu ručnih torbica ili Mreža Industrijske Solidarne Simbioze u kojoj prerađivači voća i povrća svoj otpad usmeravaju u radionice Socijalne franšize BIO IDEA sapuni za proizvodnju sapuna i prirodne kozmetike

Pitanje 3: Ko su glavni akteri u industrijskoj simbiozi i kako međusobno deluju?

Primer odgovora: Glavni akteri u industrijskoj simbiozi su različite organizacije i preduzeća, uključujući male biznise, fabrike, farme, preradne pogone itd. Oni međusobno deluju putem dogovora i saradnje kako bi razmenjivali resurse i minimizirali otpad.

Pitanje 4: Kako se resursi dele između organizacija u okviru industrijske simbioze?

Primer odgovora: Resursi se dele između organizacija u okviru industrijske simbioze putem dogovora i saradnje. Na primer, kompanija A može dostaviti svoje otpadne materijale kompaniji B koja ih koristi kao sirovinu za svoju proizvodnju. Putem ugovora preciziraju se uslovi i obaveze obe strane, uključujući vrstu resursa koji se razmenjuju, količinu, vremenski okvir, logističke detalje i eventualne finansijske aranžmane. Ovaj ugovor osigurava transparentnost i sigurnost u procesu razmene resursa između organizacija, doprinoseći tako efikasnom i održivom funkcionisanju industrijske simbioze.

Pitanje 5: Kako industrijska simbioza doprinosi održivom korišćenju resursa i smanjenju negativnog uticaja na okolinu?

Primer odgovora: Industrijska simbioza doprinosi održivom korišćenju resursa i smanjenju negativnog uticaja na okolinu tako što smanjuje potrebu za novim sirovinama, smanjuje količinu otpada koji se odlaže na deponije i smanjuje emisije štetnih gasova u atmosferu.

1.4. Povezivanje cirkularne ekonomije sa socijalnim preduzetništvom

Cirkularna ekonomija nije samo koncept koji doprinosi očuvanju naše planete, već i model koji ima značajan uticaj na društvo. Kroz svoje inovativne principe, cirkularni modeli stvaraju mogućnosti za pozitivan društveni uticaj, posebno kroz socijalno preduzetništvo. U ovom odeljku, istražićemo kako se cirkularni modeli mogu primeniti za društvenu korist, istražujući ulogu ekoloških inovacija, zajedničkog deljenja resursa i podrške ranjivim zajednicama. Otkrićemo kako se cirkularna ekonomija može koristiti za stvaranje održivih poslovnih modela koji donose dobrobit za sve - od malih preduzetnika, seoskih gazdinstava pa do čitavih zajednica.

Kako se cirkularni modeli mogu primeniti za društvenu korist?

Ekonomski rast i Stvaranje radnih mesta: Jedan od ključnih aspekata primene cirkularnih modela za društvenu korist je njihov potencijal za stvaranje ekonomske vrednosti i novih radnih mesta. Kroz cirkularnu ekonomiju, organizacije i preduzetnici mogu razviti nove proizvode i usluge koji se oslanjaju na principe smanjenja, ponovne upotrebe i recikliranja. Ovo stvara potrebu za novim veštinama i radnim mestima u sektorima kao što su obnovljivi izvori energije, reciklaža, popravka i obnova. Na taj način, cirkularna ekonomija ne samo da doprinosi očuvanju resursa, već i podržava društveni ekonomski razvoj.

Poboljšanje kvaliteta života: Cirkularna ekonomija može značajno doprineti poboljšanju kvaliteta života građana. Kroz smanjenje količine otpada i zagađenja, očuvanje prirodnih resursa i promociju odgovornog potrošačkog ponašanja, cirkularni modeli doprinose čistijem okruženju i boljem zdravlju ljudi. Na primer, smanjenje upotrebe štetnih hemikalija u proizvodnji proizvoda može smanjiti rizik od oboljenja i poboljšati opšte blagostanje zajednica.

Socijalna inkluzija: Cirkularna ekonomija takođe ima potencijal da podrži socijalnu inkluziju i podrži ranjive grupe u društvu. Otvoriti mogućnosti za manje razvijene regione i marginalizovane zajednice da se uključe u ekonomske aktivnosti kroz reciklažu, ponovnu upotrebu i druge cirkularne prakse. Ovo može pomoći u smanjenju siromaštva i nejednakosti, omogućavajući ljudima da steknu veštine i prihode.

Edukacija i svest: Cirkularna ekonomija pruža priliku za obrazovanje i podizanje svesti o važnosti očuvanja resursa i zaštite životne sredine. Kroz programe edukacije i kampanje informisanja, ljudi mogu bolje razumeti kako njihove svakodnevne odluke utiču na planetu. Ovo može dovesti do pozitivnih promena u ponašanju potrošača i većoj podršci za cirkularne prakse.

Dugoročna održivost: Na kraju, cirkularna ekonomija ima potencijal da obezbedi dugoročnu održivost za društvo. Kroz efikasnije iskorišćavanje resursa, manje zagađenje i veću otpornost na

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasadam Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

ekonomske šokove, cirkularni modeli doprinose stvaranju okoline u kojoj buduće generacije mogu uživati u resursima i prirodnom okruženju.

Svi ovi aspekti zajedno čine cirkularnu ekonomiju izuzetno moćnim alatom za postizanje društvene koristi i očuvanje planete. Kroz primenu cirkularnih principa, društva mogu ostvariti ravnotežu između ekonomske dobiti, socijalne inkluzije i ekološke održivosti.

Povezivanje cirkularne ekonomije sa socijalnim preduzetništvom

Bio Idea 2024. Priručnik "Eko inovacije ženskog socijalnog preduzetništva"

3. Sistem eko-inovacije Industrijski sistem kao društveni doprinos. Ova faza obuhvata kompletnu promenu na svom sistemu u licu vremena i različitih razlika novog i postojećeg sistema. Industrijski sistem predstavlja sistemski eko-inovaciju, jer promeni društvenu inkluziju žena u ruralnim područjima i doprinosi njihovom ekonomskom osnaživanju. Ovakav pristup omogućava ženama da postanu nezavisne preduzetnice i doprinesu održivom razvoju svoje zajednice. Kroz industrijsku inovaciju, stvaraju se mreža socijalnih preduzetnica (MISS), koja povećava ekonomski i socijalni kapital zajednice žena.

Ova faza promene može biti prikazana kao mreža eko-inovacije doprinosi održivosti, ekološkoj održivosti i društvenom doprinosu, sa posebnim naglaskom na ulogu industrijske inovacije u stvaranju ekoloških uloga i promociji održivih proizvoda.

Otvorene ekološke inovacije

Otvorene ekološke inovacije predstavljaju inovativni pristup u kojem organizacije i preduzetnici stvaraju inovativne proizvode sa spoljnim akterima, uključujući preduzetnike, javnost, naučnike i druge aktere. Ova pristup omogućava daljnje razumevanje

20

Cirkularni modeli imaju značajan potencijal za primenu u domenu socijalnog preduzetništva, doprinoseći društvenoj koristi i održivom razvoju. Ova veza između cirkularne ekonomije i socijalnog preduzetništva donosi inovativne načine rešavanja društvenih problema dok istovremeno štiti životnu sredinu. Cirkularni modeli takođe podržavaju principe inkluzivnosti i ravnoteže. Kroz saradnju sa lokalnim zajednicama, socijalna preduzeća mogu identifikovati potrebe i prilike za održive poslovne modele. Ovi modeli mogu uključivati procese poput reparacije, obnove i ponovne prodaje proizvoda, čime se produžava njihov životni ciklus i smanjuje pritisak na prirodne resurse.

Socijalna preduzeća usmerena su na rešavanje društvenih izazova i pružanje podrške ranjivim grupama. Povezivanjem sa cirkularnom ekonomijom, ova preduzeća mogu stvoriti modele poslovanja koji istovremeno doprinose ekološkoj i društvenoj dobrobiti. Na primer, zapošljavanje marginalizovanih članova zajednice u procesima recikliranja i prerade materijala stvara radna mesta i pruža obuku, dok istovremeno smanjuje količinu

otpada i potrebu za eksploatacijom novih resursa. Povezivanje cirkularne ekonomije sa socijalnim preduzetništvom donosi dublji društveni uticaj, stvarajući održive ekonomske modele koji se zasnivaju na solidarnosti i zajedničkoj dobrobiti. Cirkularna ekonomija i socijalno preduzetništvo su često povezani i obogaćeni ekološkim inovacijama.

Ekološke inovacije igraju ključnu ulogu u promociji cirkularne ekonomije, obuhvatajući nove ideje, proizvode, usluge i procese koji ne samo da smanjuju negativan uticaj na okolinu, već često poboljšavaju i ekonomsku efikasnost. Ove inovacije često podrazumevaju smanjenje potrošnje resursa, recikliranje materijala i stvaranje održivih proizvoda.

Primeri ekoloških inovacija u socijalnom preduzetništvu unutar cirkularne ekonomije mogu se videti u radu organizacije BIO IDEA za održivi razvoj. Ova organizacija se ističe po svom angažmanu u oblasti ekoloških inovacija.

Njihove inovacije ne samo da doprinose zaštiti okoline, već i pružaju pozitivan društveni uticaj kroz obuku, podršku ženama preduzetnicama i stvaranje održivih proizvoda.

Više o ovoj temi, donosimo vam u priručniku "Eko inovacije ženskog socijalnog preduzetništva." Ovaj priručnik je dostupan u sklopu BIBLIOTEKE naše MISS platforme. Kroz praktičan primer iz priručnika, možete videti kako se ekološke inovacije primenjuju u socijalnom preduzetništvu, doprinoseći razvoju cirkularne ekonomije usmerene ka malim biznisima i seoskim gazdinstvima.

Kontrolna pitanja

Pitanje 1: Nabrojite gde sve cirkularni poslovni modeli doprinose društvenoj koristi?

Primer odgovora :

- a) *Ekonomski rast i stvaranje radnih mesta: Cirkularni poslovni modeli podstiču ekonomski rast putem novih poslovnih prilika, poput reciklaže i ponovne upotrebe materijala. Takođe, otvaraju se nova radna mesta u sektorima poput obnovljive energije i ekološke prerade.*
- b) *Smanjenje otpada i zagađenja: Cirkularna ekonomija doprinosi smanjenju otpada i zagađenja, čime se unapređuje kvalitet životne sredine i javnog zdravlja.*
- c) *Očuvanje prirodnih resursa: Održiva upotreba resursa u cirkularnim modelima pomaže u očuvanju prirodnih resursa kao što su šume, voda i minerali.*
- d) *Inkluzivni razvoj: Cirkularna ekonomija može podržati inkluzivan razvoj, omogućavajući učešće različitih društvenih grupa, uključujući ranjive zajednice i žene, u ekonomskim aktivnostima.*

Pitanje 2: Kako ekološke inovacije doprinose cirkularnoj ekonomiji i društvenoj koristi?

Primer odgovora :

- a) *Ekološke inovacije unapređuju postojeće proizvode, usluge i procese kako bi bili održiviji i manje štetni po okolinu. Ovo podržava cirkularnu ekonomiju jer omogućava efikasniju upotrebu resursa i smanjuje negativne uticaje na prirodu.*
- b) *Na primer, kroz ekološke inovacije, proizvodi se mogu dizajnirati tako da traju duže, da budu lakše za popravku ili da se lakše recikliraju, čime se smanjuje otpad i resursi ostaju u ciklusu duže vreme.*

Pitanje 3: Kako se socijalno preduzetništvo može integrisati u cirkularne modele poslovanja radi postizanja održivih rezultata za društvo i prirodu?

Primer odgovora : *Socijalno preduzetništvo se može integrisati u cirkularne modele poslovanja putem partnerstava i inicijativa koje kombinuju ekonomske i društvene ciljeve. Na primer, organizacije poput BIO IDEA sapuni i Mreže Industrijske solidarne simbioze MISS pokazuju kako se društveni i ekološki ciljevi mogu ostvariti kroz model saradnje i solidarnosti. Ova integracija omogućava kreiranje održivih poslovnih modela koji ne samo da smanjuju negativan uticaj na prirodu već i doprinose zajednicama kroz obuku, zapošljavanje i podršku.*

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasadom Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Priručnik je pripremio tim:
BIO IDEA za održivi razvoj 2023.

2.Sesija : Zelena Agenda i doprinos cirkularne ekonomije

U svetu gde se suočavamo sa sve ozbiljnijim izazovima klimatskih promena, ograničenim resursima i potrebom za ravnotežom između ekonomske dobrobiti, socijalne pravde i očuvanja prirodne sredine, Ujedinjene nacije su usvojile Ciljeve održivog razvoja (SDGs) kao globalni okvir za postizanje održivosti. U istom duhu, Evropa se aktivno angažovala putem Evropskog zelenog dogovora (European Green Deal), koji predstavlja strategiju za primenu principa održivog razvoja unutar Evropske unije. Na regionalnom nivou, na Zapadnom Balkanu, usvojena je Zelena agenda kao konkretni plan akcije za primenu ovih principa na lokalnom nivou.

Ovaj priručnik ima za cilj upoznati vas kako se ovi globalni i regionalni okviri prepliću u lokalnoj stvarnosti, s posebnim fokusom na žene iz ruralnih sredina i franšizerke Socijalne franšize BIO IDEA sapuni, koje igraju ključnu ulogu u našoj mreži industrijske solidarne simbioze MISS. Takođe, razmatramo kako akcioni plan za sprovođenje Sofijske deklaracije podstiče razvoj cirkularne ekonomije na Balkanu i njen doprinos sprovođenju Zelene Agende za Zapadni Balkan. Ova sesija će se sastojati od edukativnih jedinica:

Sesija 2: Zelena Agenda i Doprinos cirkularne ekonomije

2.1 Šta je Zelena Agenda: Ciljevi i prioriteti za održivi razvoj.

2.2 između cirkularne ekonomije, Zelene Agende i industrijske simbioze.

2.3 Kako cirkularna ekonomija doprinosi smanjenju emisija gasova sa efektom staklene bašte.

2.4 Uloga cirkularne ekonomije u očuvanju prirodnih resursa i podršci inkluzivnom razvoju

2.1. Šta je Zelena agenda; Ciljevi i prioriteti za održivi razvoj

Šta je Zelena agenda?

Zelena Agenda predstavlja sveobuhvatnu inicijativu za postizanje održivog razvoja u Evropi, koja se fokusira na suočavanje sa globalnim izazovima poput klimatskih promena, gubitka biodiverziteta, ograničenih resursa i potrebe za socijalnom pravdom. Ovaj pristup naglašava potrebu za fundamentalnim promenama u ekonomiji, društvu i prirodi kako bi se ostvarila održivija budućnost, postavljajući kao prioritet zaštitu životne sredine, poboljšanje kvaliteta života građana i stvaranje inkluzivnog i pravednijeg društva.

Glavni razlozi za nastanak Zelene agende su:

Klimatske promene: Sve očigledniji uticaj klimatskih promena na planetu Zemlju, uključujući topljenje glečera, povećane nivoa mora i ekstremne vremenske događaje, zahtevaju hitne akcije za smanjenje emisija gasova sa efektom staklene bašte i prilagođavanje novim klimatskim uslovima.

Gubitak biodiverziteta: Ubrzan gubitak raznolikosti živih organizama i njihovih staništa predstavlja ozbiljan problem za održavanje ekosistema i opšte dobro ljudi. Očuvanje biodiverziteta postalo je ključno za stabilnost planete.

Ograničeni resursi: Svet se suočava sa sve većom potrebom za prirodnim resursima kao što su voda, hrana i energija. Održivo upravljanje ovim resursima postalo je ključno kako bi se osigurao dugoročni ekonomski rast i prosperitet.

Socijalna pravda: Zelena agenda takođe promovise inkluzivni razvoj, gde svi ljudi imaju pristup osnovnim potrebama, kao što su obrazovanje, zdravstvena zaštita i dostojanstven rad. Održivi razvoj treba da bude koristan za sve, uključujući i marginalizovane zajednice.

Međunarodna saradnja: Kako su mnoge od ovih ekoloških i klimatskih izazova globalne prirode, Zelena Agenda promovise međunarodnu saradnju i partnerstva kako bi se rešavali problemi na globalnom nivou.

S obzirom na ove izazove, Zelena agenda je konceptualizovana kako bi usmerila napore država, organizacija i pojedinaca prema održivijem, ekološki prihvatljivijem i pravednijem budućem razvoju. Ova agenda često uključuje različite ciljeve, strategije i politike koje se bave ovim pitanjima kako bi se postigla bolja ravnoteža između ekonomske, ekološke i socijalne održivosti.

Zašto je Zelena agenda važna za nas?

Zelena Agenda, iako na prvi pogled može zvučati daleko, zapravo donosi mnogo koristi. Ova inicijativa je globalna strategija koja se bavi izazovima kao što su klimatske promene, zaštita prirode i podrška održivom ekonomskom rastu. Ali, šta to znači za nas?

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasdom Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Priručnik je pripremio tim:
BIO IDEA za održivi razvoj 2023.

Klimatske promene su stvarne: Možda se pitate, kako to utiče na socijalne preduzetnice, posebno one na selu? Pa, sve više vidimo čudne vremenske uslove, suše i poplave koje najviše ometaju naše seoske zajednice. Zelena Agenda fokusira se na smanjenje tih promena i pomaže nam da se bolje prilagodimo novim uslovima.

Prirodna sredina je naše okruženje: Mi živimo u blizini prirode, i ona nam pruža hranu, vodu i mnoge druge resurse. Očuvanje prirode znači očuvanje našeg izvora opstanka.

Novi poslovi: Cirkularna ekonomija, deo Zelene agende, otvara vrata novim poslovima. To znači da imamo priliku da naučimo nove veštine i zaradimo više novca kroz održive prakse.

Zdravlje naših porodica: Bolja kontrola nad zagađenjem i čistijom prirodom znači da će naše porodice biti zdravije. Manje zagađenja vazduha i vode znači manje bolesti.

Socijalna pravda: Zelena agenda promovira pravičnost. To znači da svi, ljudi iz gradova i sela, imaju pravo na obrazovanje, zdravstvenu zaštitu i pristojan život.

Prioriteti Zelene agende za Zapadni Balkan u oblasti cirkularne ekonomije

Šta konkretno Zelena Agenda donosi za nas na Balkanu, posebno u vezi sa cirkularnom ekonomijom? Evo nekoliko ključnih tačaka:

Prioritet 1: Upravljanje otpadom - Ovo znači da ćemo imati bolje sisteme za upravljanje otpadom. Manje smeća oko nas i više recikliranja.

Prioritet 2: Efikasna upotreba resursa - Naučićemo kako da bolje koristimo stvari poput vode i energije. To će nam pomoći da štedimo novac i očuvamo prirodu.

Prioritet 3: Industrijska Simbioza - Iako ovo može zvučati složeno, zapravo se radi o saradnji i deljenju resursa sa našim poslovnim partnerima. Ovakav pristup nam pomaže da postanemo efikasniji i ostvarimo ekonomske uspehe. U našem priručniku detaljno smo objasnili kako smo primenili strategiju [industrijske simbioze](#) u okviru poslovnog modela [socijalne franšize](#), koja spada u domen [socijalne ekonomije](#). Praktičnim primerima smo ilustrovali kako funkcioniše mreža industrijske solidarne simbioze - MISS. Ova mreža je jedinstvena na Balkanu, možda čak i u svetu, jer je prva koja je uvela koncept [solidarne simbioze](#), kombinujući solidarni model poslovanja sa industrijskom simbiozom. Ono što MISS čini posebnom je i naglasak na edukaciji i razmeni znanja i veština između partnerki u simbiozi. Ovo stvara prijateljske odnose i podstiče društvenu koheziju.

Ciljevi Zelene agende

Zelena agenda za Evropu ima ambiciozne ciljeve usmerene na postizanje održivijeg i ekološki prihvatljivijeg razvoja. Neki od ključnih ciljeva Zelene agende uključuju:

Klimatska neutralnost: Smanjenje emisija gasova sa efektom staklene bašte na nulu do 2050. godine kako bi se ograničio globalni porast temperature.

Čista energija: Povećanje upotrebe obnovljivih izvora energije i poboljšanje energetske efikasnosti kako bi se postigla čista i održiva energetska budućnost.

Očuvanje prirode i biodiverziteta: Zaštita i obnova prirodnih ekosistema, sa posebnim fokusom na zaustavljanje gubitka biodiverziteta i očuvanje ugroženih vrsta.

Cirkularna ekonomija: Promocija principa cirkularne ekonomije gde se proizvodi, resursi i materijali koriste efikasnije i recikliraju kako bi se smanjio otpad.

Čista i održiva mobilnost: Unapređenje javnog prevoza, razvoj alternativnih goriva i smanjenje emisija iz saobraćaja.

Očuvanje čistog vazduha i vode: Smanjenje zagađenja vazduha i vode kako bi se poboljšao kvalitet životne sredine i zdravlje građana.

Zelena poslovanje: Podsticanje održivih praksi u poslovanju, uključujući i podršku malim i srednjim preduzećima u tranziciji ka ekološki prihvatljivijim modelima.

Socijalna pravda i inkluzivnost: Osiguranje da svi građani imaju pristup dobrobitima održivog razvoja i da nijedna zajednica ne bude zanemarena.

Ovi ciljevi zajedno čine okvir za ostvarivanje održivog razvoja u Evropi i doprinose globalnom naporu za borbu protiv klimatskih promena i očuvanje planete.

Ciljevi i prioriteti za održivi razvoj (SDG ciljevi)

Ciljevi i prioriteti za održivi razvoj (SDG ciljevi) u kontekstu cirkularne ekonomije i industrijske simbioze mogu se sumirati na sledeći način:

Cilj 1: Svet bez siromaštva - Cirkularna ekonomija i industrijska simbioza mogu stvoriti nova radna mesta i ekonomske prilike u ruralnim i manje razvijenim regionima, pomažući u smanjenju siromaštva i povećanju ekonomske dobrobiti zajednica.

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasadam Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Priručnik je pripremio tim:
BIO IDEA za održivi razvoj 2023.

Cilj 5: Postizanje rodne ravnopravnosti - Podsticanje učešća žena u cirkularnoj ekonomiji i industrijskoj simbiozi može doprineti postizanju rodne ravnopravnosti u ekonomiji i društvu.

Cilj 8: Dostojanstvena radna mesta i ekonomski rast - Razvoj cirkularne ekonomije i industrijske simbioze može stvoriti održiva radna mesta i podržati ekonomski rast kroz efikasnu upotrebu resursa.

Cilj 9: Industrija, inovacije i infrastruktura - Cirkularna ekonomija i industrijska simbioza promovišu inovacije u načinima proizvodnje, recikliranja i upravljanja resursima, doprinoseći razvoju održive infrastrukture i industrije.

Cilj 11: Održivi gradovi i naselja - Ovi ciljevi se odnose i na ruralna i urbana područja i promovišu održivo upravljanje resursima, što je ključno za cirkularnu ekonomiju i industrijsku simbiozu.

Cilj 12: Održiva potrošnja i proizvodnja - Cirkularna ekonomija je suštinska komponenta ovog cilja, jer se fokusira na održivu upotrebu resursa i smanjenje otpada.

Cilj 13: Akcija za klimu - Cirkularna ekonomija može doprineti smanjenju emisija gasova sa efektom staklene bašte putem efikasnijeg korišćenja resursa i smanjenja potrebe za proizvodnjom novih materijala.

Cilj 15: Život pod vodom - Upravljanje otpadom i smanjenje zagađenja kroz strategiju industrijske simbioze mogu doprineti očuvanju vodenih ekosistema i očuvanju života pod vodom.

Cilj 17: Partnerstvo za postizanje ciljeva - Razvoj cirkularne ekonomije i industrijske simbioze zahteva saradnju između vlada, privrede, civilnog društva i drugih aktera kako bi se ostvarili ciljevi održivog razvoja.

Kako ćemo ostvariti ciljeve Zelene agende koji doprinose ciljevima održivog razvoja?

Strategija ili proces kojim će se postići ciljevi Zelene agende je Zelena tranzicija ka klimatskoj neutralnosti. Drugim rečima, **Zelena tranzicija predstavlja put ili strategiju kojom se postižu ciljevi Zelene agende za održivi razvoj.**

Konkretno, Zelena tranzicija se odnosi na transformaciju ekonomskih, industrijskih i društvenih sistema kako bi postali održiviji, ekološki prihvatljiviji i otporniji na klimatske promene. Ova tranzicija obuhvata različite sektore, kao što su energetika, transport, poljoprivreda, industrija, i uključuje promene u načinu proizvodnje, potrošnje i upravljanja resursima. Zelena tranzicija je proces transformacije ekonomskih, industrijskih i društvenih sistema kako bi postali održiviji, ekološki prihvatljiviji i otporniji na klimatske promene. To uključuje promene u načinu proizvodnje, potrošnje i upravljanja resursima kako bi se postigli ciljevi Zelene agende.

Dakle, Zelena tranzicija se može posmatrati kao sredstvo za ostvarivanje ciljeva Zelene Agende, a sama Agenda predstavlja okvir i smernice za postizanje održivijeg razvoja u Evropi.

Zelena tranzicija je proces prelaska ka održivijem načinu života i poslovanja, gde se postepeno smanjuje negativan uticaj na životnu sredinu i istovremeno promoviše ekonomska dobrobit i socijalna pravda. Ona donosi niz ključnih koristi i značajnih promena:

Smanjenje ekološkog otiska: Zelena tranzicija usmerava društvo i ekonomiju ka manjem iscrpljivanju prirodnih resursa, smanjenju zagađenja, i nižim emisijama gasova sa efektom staklene bašte. Ovo pomaže u očuvanju biodiverziteta i zaštiti prirodnih ekosistema.

Očuvanje životne sredine: Fokusiranje na održivost znači da se bolje brinemo o vodi, vazduhu, tlu i svim prirodnim resursima. To obezbeđuje bolji kvalitet života i zdravlje za sve.

Inovacije i nova radna mesta: Zelena tranzicija podstiče razvoj čistih tehnologija i održivih industrija, stvarajući nove prilike za zapošljavanje i unapređenje ekonomije.

Socijalna pravda: Ključna komponenta zelene tranzicije je inkluzivnost, osiguravajući da svi imaju pristup dobrobitima održivog razvoja, bez obzira na socijalni status, pol ili geografsku lokaciju.

Energetska efikasnost: Promoviše se pametnija upotreba energije, što dovodi do smanjenja računa za energiju i smanjenja emisija štetnih gasova.

Globalna konkurentnost: Kompanije i ekonomije koje se prilagode zelenim praksama i proizvodima postaju konkurentnije na svetskom tržištu.

Smanjenje rizika od klimatskih promena: Održivost i adaptacija na promenljive klimatske uslove postaju ključne komponente zaštite od štetnih posledica klimatskih promena.

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasadam Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Priručnik je pripremio tim:
BIO IDEA za održivi razvoj 2023.

Zelena tranzicija je bitna jer omogućava dugoročni prosperitet i dobrobit za sve, štiti planetu Zemlju za buduće generacije, i pomaže u rešavanju aktuelnih globalnih izazova kao što su klimatske promene, gubitak biodiverziteta i degradacija životne sredine. Osim toga, podstiče inovacije i stvara bolje uslove za život i rad.

Ove promene mogu zvučati složeno, ali nisu. Zelena Agenda i cirkularna ekonomija donose koristi za nas, naše porodice i našu prirodu. Daju nam priliku da budemo deo pozitivne promene i da izgradimo održivu budućnost za naredne generacije. Svi mi zajedno, sa sela, gradova i širom Balkana, možemo doprineti očuvanju naše planete i stvaranju boljeg života za sve nas.

Zaključak:

Zelena agenda predstavlja ključni korak ka održivijoj i pravednijoj budućnosti za sve nas. Ovaj sveobuhvatni plan održivog razvoja usmerava nas ka rešavanju hitnih globalnih izazova, uključujući klimatske promene, gubitak biodiverziteta i ograničene resurse. Za Balkan, Zelena agenda donosi brojne koristi, uključujući zaštitu seoskih zajednica od uticaja klimatskih promena, očuvanje prirode koja nam pruža resurse za život, stvaranje novih poslovnih prilika kroz cirkularnu ekonomiju i promociju socijalne pravde.

Prioriteti Zelene agende za Balkan, posebno u oblasti cirkularne ekonomije, obećavaju bolje upravljanje otpadom, efikasniju upotrebu resursa i razvoj industrijske simbioze. Ovaj put prema održivosti ne samo da stvara održiva radna mesta i podržava ekonomski rast, već takođe obezbeđuje bolji kvalitet života i zdravlje naših porodica.

Ciljevi Zelene agende za Evropu i ciljevi održivog razvoja čine naš okvir za postizanje održive budućnosti. Smanjenje emisija gasova sa efektom staklene bašte, razvoj čiste energije, očuvanje prirode i mnogi drugi ciljevi čine ovu viziju mogućom. Kroz Zelenu tranziciju, put prema održivosti, možemo ostvariti ove ciljeve i doprineti boljoj budućnosti za nas i buduće generacije.

Zelena Agenda, cirkularna ekonomija i Zelena tranzicija nisu samo apstraktne ideje; to su alati za pozitivne promene u našim životima i na planeti Zemlji. Svi zajedno, sa selima i gradovima širom Balkana, možemo biti deo ovog puta ka održivijoj budućnosti.

Kontrolna pitanja

Pitanje 1: Šta je Zelena Agenda i koji su glavni razlozi za njen nastanak?

Odgovor 1: Zelena Agenda je sveobuhvatna strategija održivog razvoja usmerena na borbu protiv klimatskih promena, očuvanje prirode i promociju održivog ekonomskog rasta. Glavni razlozi za njeno nastajanje uključuju sve očigledniji uticaj klimatskih promena, gubitak biodiverziteta, ograničene resurse i potrebu za socijalnom pravdom.

Pitanje 2: Kako Zelena Agenda utiče na seoske zajednice na Balkanu?

Odgovor 2: Zelena Agenda ima pozitivan uticaj na seoske zajednice na Balkanu tako što ih štiti od uticaja klimatskih promena, promovise očuvanje prirode koja pruža osnovne resurse, stvara nove poslovne prilike kroz cirkularnu ekonomiju i promovise socijalnu pravdu.

Pitanje 3: Koja su tri glavna prioriteta Zelene Agende za Balkan u oblasti cirkularne ekonomije?

Odgovor 3: Tri glavna prioriteta Zelene Agende za Balkan u oblasti cirkularne ekonomije su: upravljanje otpadom, efikasna upotreba resursa i industrijska simbioza.

Pitanje 4: Koji su ključni ciljevi Zelene Agende za Evropu?

Odgovor 4: Ključni ciljevi Zelene Agende za Evropu uključuju klimatsku neutralnost do 2050. godine, čistu energiju, očuvanje prirode i biodiverziteta, cirkularnu ekonomiju, čistu i održivu mobilnost, očuvanje čistog vazduha i vode, podršku zelenom poslovanju, socijalnu pravdu i inkluzivnost.

Pitanje 5: Šta predstavlja Zelena tranzicija?

Odgovor 5: Zelena tranzicija je proces transformacije ekonomskih, industrijskih i društvenih sistema kako bi postali održiviji, ekološki prihvatljiviji i otporniji na klimatske promene. To uključuje promene u načinu proizvodnje, potrošnje i upravljanja resursima kako bi se postigli ciljevi Zelene Agende.

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasadam Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

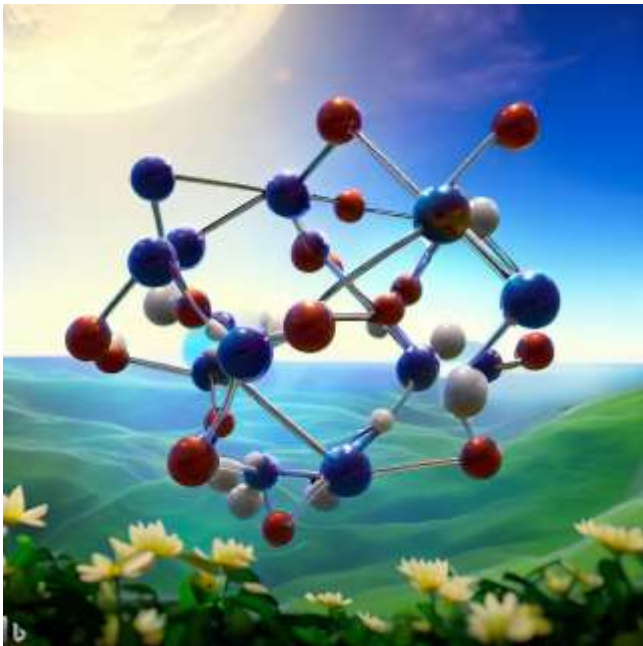
Priručnik je pripremio tim:
BIO IDEA za održivi razvoj 2023.

2.2 Veza između cirkularne ekonomije, Zelene agende i industrijske simbioze

U ovoj edukativnoj jedinici istražićemo dublje kako cirkularna ekonomija, Zelena Agenda za Zapadni Balkan i koncept industrijske solidarne simbioze (ISS) međusobno deluju i doprinose održivom razvoju Srbije, Balkana i Evrope. Ovo je ključno kako bismo razumeli praktične koristi ovih inovativnih pristupa za društvo i prirodu. Posebno ćemo istaći primer dobre prakse koji ilustruje kako se ovi koncepti primenjuju u stvarnom svetu: Socijalna franšiza BIO IDEA i Mreža Industrijske Solidarne Simbioze (MISS). Pokazaćemo kako mali biznisi i socijalni preduzetnici doprinose Zelenoj tranziciji kako bi ona bila pravedna i inkluzivna.

Kovalentna veza ISS (industrijske solidarne simbioze) sa Zelenom agendom

Industrijska simbioza (IS) predstavlja vrhunski model cirkularne ekonomije, čiji je ključni koncept iskorištavanje kompletne vrednosti resursa. U suštini, ono što jedna industrija ili preduzeće smatra ostatkom ili otpadom postaje sirovina za drugu. Ovaj koncept funkcioniše na principu potpune iskorišćenosti resursa, bez stvaranja otpada. Umesto da se resursi troše i bacaju, oni se kontinuirano recikliraju i koriste, stvarajući održivu petlju u ekonomskim aktivnostima.

Industrijska solidarna simbioza se često upoređuje sa kovalentnom vezom u hemiji, gde se dva elementa delimično dele između sebe kako bi stvorili čvrstu i održivu vezu. Ova kovalentna veza između različitih industrija i sektora čini osnovu ISS. Ona podstiče saradnju i razmenu resursa, znanja i veština, stvarajući efikasan ekosistem gde se ništa ne gubi. Umesto da se troše ogromne količine energije i resursa na proizvodnju potpuno novih materijala, ISS promovira održivu praksu gde se postojeći resursi iskorištavaju do maksimuma.

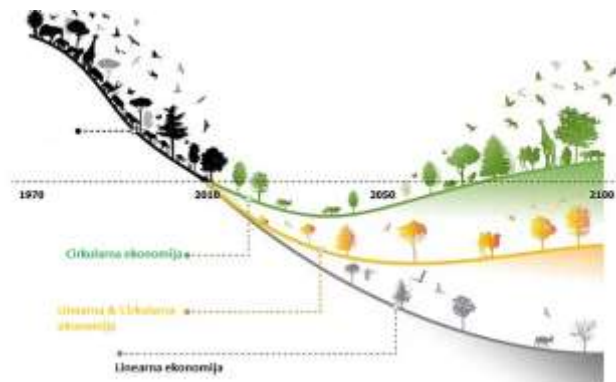
Ovaj koncept ima duboko afirmativni karakter jer doprinosi očuvanju prirodnih resursa, smanjenju emisija gasova sa efektom staklene bašte, i pomaže u stvaranju održive ekonomije. Takođe, IS ima značajan društveni aspekt, jer edukuje i uključuje ljude u promenu ka održivijem načinu poslovanja.

Veza između industrijske simbioze (IS), cirkularne ekonomije i Zelene agende za Zapadni Balkan je čvrsta i dvostruka. IS je ključni alat cirkularne ekonomije, čija se suština podudara sa ciljevima Zelene agende. Agenda za Zapadni Balkan teži postizanju klimatske neutralnosti i očuvanju prirode, a IS je sredstvo kojim se ti ciljevi mogu postići.

Značaj cirkularne ekonomije i IS za postizanje ciljeva Zelene agende

U okviru Zelene agende, IS ima poseban značaj za male sredine kao što je Srbija, ali i za čitav region Zapadnog Balkana, gde socioekonomska i ekološka situacija često zahteva inovativne pristupe. Ovaj koncept omogućava iskorištavanje resursa u potpunosti, dok se otpad sanira na mestu nastanka. To omogućava malim biznisima da povežu svoje aktivnosti i postignu veći društveni i ekonomski uticaj.

Najvažnije je da IS, preko cirkularne ekonomije, doprinosi ostvarivanju ciljeva Zelene agende. Kroz obuke, mentorstvo i facilitaciju, ljudi uključeni u IS se edukuju i promovišu trajne promene odnosno promene odozdo prema gore, što je ključna komponenta Agende za Zapadni Balkan. IS se pokazala kao model koji ne samo da doprinosi održivom razvoju već i otvara vrata ka boljoj budućnosti za sve u regionu.

Zaključak

Industrijska solidarna simbioza, kao najsavršeniji alat cirkularne ekonomije, je ključna za ostvarivanje ciljeva Zelene agende za Zapadni Balkan. Njen afirmativni karakter, sposobnost da iskoristi resurse u potpunosti, i njenom dvostrukom ulogom u cirkularnoj ekonomiji čine je idealnim alatom za ostvarivanje održivog razvoja u Srbiji, Balkanu i čitavoj Evropi.

Osim što ISS doprinosi očuvanju prirodnih resursa i smanjenju otpada, ona takođe podržava lokalne ekonomije kroz podršku malim biznisima i preduzetnicima. To dovodi do rasta i ojačanja lokalnih zajednica, čime se ostvaruju socijalni aspekti Zelene agende.

Važno je naglasiti da ISS ima dubok društveni uticaj. Kroz inkluziju i edukaciju, ona omogućava ljudima da prepoznaju vrednost održivog razvoja i postanu akteri pozitivnih promena. Ovo je u skladu sa ciljevima Agende za Zapadni Balkan, koja teži stvaranju društva koje je odgovorno prema prirodi i budućim generacijama.

Primer dobre prakse, kao što je Socijalna franšiza BIO IDEA i Mreža Industrijske Solidarne Simbioze (MISS), ilustruje kako se ovi koncepti primenjuju u stvarnom svetu. Mali biznisi i socijalni preduzetnici u Srbiji, Balkanu i širom Evrope postaju ključni akteri u ostvarivanju Zelene tranzicije. Njihova saradnja i sinergija preko IS i cirkularne ekonomije daju konkretan doprinos održivom razvoju.

Veza između industrijske simbioze, cirkularne ekonomije i Zelene agende za Zapadni Balkan je snažna i plodna. Ovi koncepti se međusobno dopunjuju i podržavaju, čineći ih ključnim alatima za ostvarivanje održivijeg i pravednijeg društva. Kroz njihovu implementaciju i edukaciju, mi možemo ostvariti održivu budućnost za sve nas, čuvajući prirodu i podstičući inkluzivan ekonomski rast.

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasadam Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Priručnik je pripremio tim:
BIO IDEA za održivi razvoj 2023.

Kontrolna pitanja

Pitanje 1: U kakvoj su vezi Industrijska Solidarna Simbioza (ISS), cirkularna ekonomija i Zelena Agenda za Zapadni Balkan?

Odgovor 1: ISS je alat cirkularne ekonomije koji omogućava primenu strategija cirkularne ekonomije u praksi. Cirkularna ekonomija je predviđena Agendom kao bitan činilac u postizanju klimatske neutralnosti i očuvanju resursa. ISS i cirkularna ekonomija podržavaju ostvarivanje ciljeva Zelene Agende, kao što su smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte i očuvanje prirode.

Pitanje 2: Kako ISS doprinosi efikasnijem korišćenju resursa i podržava održiv ekonomski rast?

Odgovor 2: ISS omogućava efikasnije korišćenje resursa putem razmene i ponovne upotrebe resursa između organizacija. Ovo smanjuje ukupnu potrošnju resursa i minimizira negativan uticaj na ekologiju. Kroz bolje korišćenje resursa, ISS podržava održiv ekonomski rast.

Pitanje 3: Kako cirkularna ekonomija smanjuje stvaranje deponija i doprinosi smanjenju emisije gasova sa efektom staklene bašte?

Odgovor 3: Cirkularna ekonomija smanjuje stvaranje deponija promovišući ponovnu upotrebu, reciklažu i razmenu resursa. Time se smanjuje potreba za odlaganjem otpada na deponije, čime se direktno smanjuje emisija gasova sa efektom staklene bašte, koji se obično javlja na deponijama.

Pitanje 4: Kako Zelena Agenda za Zapadni Balkan podržava razvoj cirkularne ekonomije?

Odgovor 4: Zelena Agenda za Zapadni Balkan postavlja ciljeve za postizanje klimatske neutralnosti i očuvanje prirodnih resursa. Transformacija ka cirkularnoj ekonomiji, koja se fokusira na efikasnije korišćenje resursa i smanjenje otpada, ključan je korak u ostvarivanju ovih ciljeva. Agenda pruža političku podršku, resurse i smernice za razvoj cirkularne ekonomije.

Pitanje 5: Kako cirkularna ekonomija doprinosi ostvarivanju ključnih ciljeva Zelene Agende?

Odgovor 5: Cirkularna ekonomija doprinosi ostvarivanju ključnih ciljeva Zelene Agende tako što smanjuje negativan uticaj na životnu sredinu, podržava održivo korišćenje resursa i doprinosi klimatskoj neutralnosti kroz smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte. Ovaj pristup podržava i ostvarivanje ciljeva očuvanja prirode i resursa u skladu sa Zelenom Agendom.

2.3 Kako cirkularna ekonomija doprinosi smanjenju emisija gasova sa efektom staklene bašte

U prethodnoj edukativnoj jedinici razmatrali smo osnove cirkularne ekonomije, Industrijske Solidarne Simbioze (ISS) i Zelene Agende za Zapadni Balkan, istražujući njihove međusobne veze i ulogu u održivom razvoju. Sada ćemo se dublje fokusirati na jedan od najvažnijih aspekata cirkularne ekonomije - njen doprinos smanjenju emisija gasova sa efektom staklene bašte (GHG), što predstavlja ključni faktor u borbi protiv klimatskih promena.

Pitanje koje se postavlja je: Kako cirkularna ekonomija može doprineti smanjenju emisija GHG i zašto je to od suštinskog značaja za postizanje održivog razvoja?

Odgovor na ovo pitanje se krije u osnovnim principima cirkularne ekonomije koji promovišu optimalno iskorištavanje resursa, minimizaciju otpada i smanjenje zavisnosti od neobnovljivih izvora energije. U narednim sekcijama, razmotrićemo kako cirkularna ekonomija utiče na smanjenje emisija GHG kroz efikasnije korišćenje resursa, smanjenje otpada i [promociju održivih poslovnih praksi](#).

Da bismo uopšte pokrenuli proces smanjenja gasova sa efektom staklene bašte neophodna je transformacija linearne ekonomije na cirkularnu/kružnu ekonomiju. Ovde ćemo stati da bismo razjasnili osnovne pojmove i razliku između linearne i cirkularne ekonomije.

Cirkularna ekonomija nasuprot linearnoj ekonomiji: Komparativni pregled

Kroz decenije ekonomske evolucije, dva suprotna modela obeležila su naš odnos prema resursima i okolini. S jedne strane, postoji linearna ekonomija, koja je decenijama dominirala globalnim tržištima, zasnovana na principu "proizvedi i odbaci". Međutim, sve više shvatamo da ova konvencionalna praksa nosi sa sobom ozbiljne posledice po našu planetu i društvo.

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasadam Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Priručnik je pripremio tim:
BIO IDEA za održivi razvoj 2023.

Ovaj model ekonomske proizvodnje i potrošnje dugoročno nije održiv jer istrošeni resursi ne mogu da se obnove brzinom kojom ih trošimo, a otpad koji generišemo preplavljuje naše deponije i zagađuje našu okolinu. Eksploatacija prirodnih resursa, kao što su fosilna goriva, metali i šume, ne samo da izaziva iscrpljenost ovih resursa već i velike emisije štetnih gasova u atmosferu, što dovodi do globalnog zagrevanja i klimatskih promena.

Emisije gasova staklene bašte (GHG) su prisutne u materijalima i proizvodima koje koristimo svakodnevno - hrani, odeći, mobilnim telefonima i računarima, ambalaži, materijalima koje koristimo za izgradnju naših domova. Ekstrakcija sirovina za proizvodnju novih proizvoda zahteva velike količine energije, koja dolazi iz sagorevanja fosilnih goriva. Energija proizvedena iz sagorevanja fosilnih goriva oslobađa ugljen-dioksid i druge GHG koji uzrokuju klimatske promene u atmosferi.

Proizvodnja novih materijala i proizvoda u linearnom ekonomskom modelu zahteva ogromne količine energije, koja se u velikoj meri dobija sagorevanjem fosilnih goriva. Ovo oslobađa velike količine ugljen-dioksida i drugih gasova sa efektom staklene bašte, koji uzrokuju klimatske promene i globalno zagrevanje.

Otpad iz linearnog ekonomskog sistema završava u deponijama i na otpadnim mestima, gde se dekomponuje i oslobađa metan, koji je još jedan štetan gas sa efektom staklene bašte. Takođe, mnogi proizvodi završavaju u spalionicama, što takođe doprinosi emisiji gasova koji uzrokuju klimatske promene.

Ove negativne posledice linearnog sistema poslovanja su ključni izazovi u borbi protiv klimatskih promena i postizanju održivog razvoja i društvene kohezije.

Cirkularna ekonomija predstavlja alternativni pristup koji može efikasno smanjiti emisiju gasova sa efektom staklene bašte, smanjiti potrošnju resursa i proizvodnju otpada, doprineti očuvanju životne sredine za buduće generacije kao i da doprinese stvaranju uslova za pravednu i inkluzivnu zelenu tranziciju za sve ljude na planeti Zemlji.

Cirkularna ekonomija je inovativan ekonomski model koji inspirisan prirodnim ekosistemima teži da maksimalno smanji gubitak resursa i otpada, koristeći principe poput ponovnog korišćenja, recikliranja i obnavljanja, kako bi se stvorila održiva i zatvorena cirkularna petlja. U ovom modelu, resursi se koriste pažljivo i efikasno, a otpad postaje vredan resurs umesto tereta za životnu sredinu. Cilj cirkularne ekonomije je da obezbedi prosperitet i blagostanje za ljude, dok istovremeno štiti i obnavlja prirodne ekosisteme naše planete. Cirkularna

ekonomija predstavlja novi i inovativan ekonomski model koji se zasniva na održivom korišćenju resursa i smanjenju otpada. Umesto linearnog modela "uzmi, koristi, odbaci", u cirkularnoj ekonomiji resursi se kontinuirano koriste, obnavljaju i recikliraju kako bi se minimizirao negativan uticaj na prirodu i životnu sredinu. Cilj cirkularne ekonomije je stvaranje zatvorenog sistema u kojem resursi cirkulišu i koriste se efikasno, umesto da završe kao otpad.

Zaključak

Cirkularna ekonomija doprinosi smanjenju emisije GHG (gasova sa efektom staklene bašte) na nekoliko načina:

Smanjenje potrošnje resursa: Cirkularna ekonomija promovira efikasno korišćenje resursa, ponovnu upotrebu proizvoda i materijala, čime se smanjuje potreba za ekstrakcijom novih sirovina. Ovo znači da se smanjuje emisija GHG koja proizilazi iz procesa dobijanja novih resursa.

Minimizacija otpada: Cirkularna ekonomija fokusira se na dizajn proizvoda i procesa koji generišu manje otpada. Umesto da se

materijali odbace nakon upotrebe, oni se vraćaju u ekonomski ciklus kroz recikliranje, obnovu ili ponovnu upotrebu. Time se smanjuje količina otpada koja završava na deponijama ili spalionicama, što direktno doprinosi smanjenju emisija GHG.

Smanjenje zavisnosti od fosilnih goriva: Cirkularna ekonomija promovira obnovljive izvore energije i efikasniju upotrebu resursa, što može smanjiti potrebu za fosilnim gorivima kao glavnim izvorom energije. Smanjenje korišćenja fosilnih goriva doprinosi smanjenju emisija GHG, jer sagorevanje ovih goriva oslobađa velike količine ugljen-dioksida.

Industrijska simbioza (ISS): Praktični primeri poput [industrijske solidarne simbioze za male biznise MISS](#) pokazuju kako različite industrije mogu saradivati da transformišu "otpad" jedne industrije u sirovinu za drugu. Ova praksa ne samo da smanjuje količinu otpada, već i eliminiše potrebu za novim resursima, čime se smanjuje emisija GHG.

Svest i obrazovanje: Edukacija i podizanje svesti o principima cirkularne ekonomije igraju ključnu ulogu u podršci ovom modelu. Što više pojedinaca, preduzeća i vlada razumeju i primenjuju principe cirkularne ekonomije, to će biti veći njen doprinos smanjenju emisija GHG.

U zaključku, cirkularna ekonomija nudi održiv pristup upravljanju resursima i poslovanju. Kroz smanjenje potrošnje resursa, minimizaciju otpada, smanjenje zavisnosti od fosilnih goriva i promociju efikasnih poslovnih praksi, cirkularna ekonomija direktno doprinosi smanjenju emisija GHG i podržava globalne napore u borbi protiv klimatskih promena. To je ključno za postizanje održivog razvoja i očuvanje naše planete za buduće generacije.

Molimo vas da se još jednom podsetite na naš praktičan primer industrijske simbioze (IS) u okviru [Mreže industrijske solidarne simbioze](#) (MISS) koji jasno ilustruje značaj cirkularne ekonomije u smanjenju emisija gasova sa efektom staklene bašte (GHG). Ostaci koji nastaju tokom proizvodnje ajvara, umesto da budu tretirani kao otpad, postaju vredne komponente za proizvodnju sapuna i prirodne kozmetike putem ISS. Ova inovativna praksa ne samo da smanjuje količinu otpada koja završava na deponijama, već i eliminiše potrebu za novim resursima za proizvodnju tih komponenti.

Kroz ove primere, jasno vidimo kako ISS transformiše način na koji posmatramo "otpad" i kako možemo efikasno iskoristiti resurse koji bi inače bili nepotrebno potrošeni. Ova praksa naglašava ključne principe cirkularne ekonomije, uključujući ponovnu upotrebu resursa i smanjenje otpada, što direktno doprinosi smanjenju emisija GHG.

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasadam Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Ovi primeri ilustruju kako se cirkularna ekonomija može primeniti u stvarnom svetu, smanjujući negativan uticaj na životnu sredinu i promovišući održivije poslovne prakse. To je ključno za ostvarivanje ciljeva cirkularne ekonomije i zaštite životne sredine.

Kroz takve prakse, možemo smanjiti emisije GHG, smanjiti otpad i stvoriti resursno efikasne procese koji doprinose održivijoj budućnosti.

Kontrolna pitanja

Pitanje 1: Kako cirkularna ekonomija doprinosi smanjenju emisije gasova sa efektom staklene bašte?

Cirkularna ekonomija doprinosi smanjenju emisija gasova sa efektom staklene bašte kroz smanjenje potrošnje resursa, minimizaciju otpada, smanjenje zavisnosti od fosilnih goriva, promociju efikasnih poslovnih praksi i obrazovanje o njenim principima.

Pitanje 2: Kako se minimizacija otpada u cirkularnoj ekonomiji razlikuje od linearnog modela potrošnje?

Minimizacija otpada u cirkularnoj ekonomiji podrazumeva dizajn proizvoda i procesa koji generišu manje otpada i promovišu recikliranje, obnovu i ponovnu upotrebu materijala. Ovo je suprotno linearnom modelu u kojem se proizvodi koriste jednokratno i zatim odbacuju.

Pitanje 3: Šta je industrijska simbioza (IS) i kako doprinosi smanjenju emisija GHG?

Industrijska simbioza je praksa u kojoj različite industrije sarađuju da transformišu "otpad" jedne industrije u sirovinu za drugu. Ovo ne samo da smanjuje količinu otpada, već i eliminiše potrebu za novim resursima, smanjujući emisiju GHG.

Pitanje 4: Kako edukacija i podizanje svesti doprinose ciljevima cirkularne ekonomije?

Edukacija i podizanje svesti pomažu pojedincima, preduzećima i vladama da bolje razumeju principe cirkularne ekonomije i primene ih u praksi. To povećava prihvatanje ovog modela i doprinosi većem smanjenju emisija GHG.

2.4 Uloga cirkularne ekonomije u očuvanju prirodnih resursa i podršci inkluzivnom razvoju

Očuvanje prirodnih resursa i biodiverziteta u kontekstu cirkularne ekonomije

Naša planeta Zemlja predstavlja jedinstvenu oazu života u beskrajnom svemiru. Na njoj, svi mi - ljudi, životinje, biljke - delimo istu sudbinu i povezani smo dubokim nitima ekosistema koji nas hrane, štite i održavaju. U toj beskrajnoj mreži života, očuvanje prirodnih resursa i biodiverziteta postaju imperativ, ne samo zbog nas, već i zbog budućih generacija i svih oblika života na Zemlji.

Dok se trudimo da omogućimo razvoj i prosperitet naših zajednica, važno je istaći da ovo ne sme biti na štetu drugih bića ili naše dragocene planete. Pravo na razvoj je osnovno ljudsko pravo, ali sa njim dolazi i odgovornost prema svim oblicima života sa kojima delimo ovu planetu. Zato je za nas, kao civilizaciju, od suštinskog značaja da prepoznamo duboku vezu između naše dobrobiti i očuvanja prirode.

Danas, linearni ekonomski modeli koji se baziraju na principu "uzmi, koristi, odbaci" prete našim prirodnim resursima više nego ikada pre. U ovoj ekonomskoj paradigmi, resursi su eksploatisani brže nego što prirodni ekosistemi mogu da se oporave, dovodeći do iscrpljivanja prirodnih bogatstava i gubitka biodiverziteta.

Ovaj model ekonomske proizvodnje i potrošnje nije održiv na dugoročnom nivou, jer može dovesti do nepopravljivih šteta po prirodu, ekonomske neravnoteže i društvene napetosti. Osećamo pritisak naše planete, dok se klimatske promene ubrzano dešavaju, šume nestaju, i vrste postaju ugrožene ili izumiru.

U ovom kontekstu, cirkularna ekonomija se pojavljuje kao ključna alternativa, kao putokaz za održiviji način života i poslovanja. Ona promovise održivo korišćenje resursa, minimizaciju otpada i obnovu prirodnih bogatstava. Ipak, suočeni smo sa izazovom da su trenutni sistemski okviri, infrastruktura i vrednosti postavljeni za očuvanje linearnog sistema, gde se potrošnja često promovise kao najviša vrednost, a inovacije su zaključane u interesima velikih igrača.

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasadom Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Priručnik je pripremio tim:
BIO IDEA za održivi razvoj 2023.

Zato je neophodno prepoznati ulogu cirkularne inovacije malih proizvođača i zajednica koje se bore za održivu budućnost. Svi zajedno trebamo raditi na stvaranju univerzalne cirkularne ekonomije koja je dostupna svima, sa posebnom pažnjom na podršku onima koji će pretrpeti promene u ovom procesu.

Cirkularna Ekonomija: Održivo korišćenje i obnova resursa

Cirkularna ekonomija predstavlja fundamentalnu promenu u načinu na koji shvatamo i koristimo resurse. Umesto da resurse koristimo jednokratno i zatim odbacimo, cirkularna ekonomija teži stvaranju sistema u kojem se resursi kontinuirano koriste i obnavljaju. Ovo je ključno za smanjenje pritiska na prirodne ekosisteme i očuvanje prirodnih resursa za buduće generacije.

Alati cirkularne ekonomije za održivo korišćenje resursa:

Ubrzanje cirkularne ekonomije

Bio-otpad ulje za fensi sapune

Ponovna upotreba: Cirkularna ekonomija promovira ponovnu upotrebu proizvoda i materijala. Umesto da se proizvodi koriste samo jednom i onda odbace, oni se projektuju da budu trajni i da se mogu koristiti više puta. Na primer, kroz deljenje, iznajmljivanje i popravke proizvoda, smanjuje se potreba za proizvodnjom novih.

Recikliranje: Recikliranje je ključni alat cirkularne ekonomije. Materijali se sakupljaju i procesiraju kako bi se ponovo integrisali u proizvodni proces, umesto da završe kao otpad. Ovaj proces štedi resurse i energiju koji bi inače bili potrebni za proizvodnju novih materijala.

Obnova: Obnova materijala i proizvoda postaje sve važnija komponenta cirkularne ekonomije. Kroz popravke, restauracije i rekonstrukcije, postojeći proizvodi se osvežavaju i produžava im se životni vek, smanjujući potrebu za proizvodnjom novih.

Ekodizajn: Praktikovanje dizajna proizvoda uzimajući u obzir lakoću recikliranja i upotrebu održivih materijala.

Industrijska simbioza (IS): Koncept koji promovira sinergiju između različitih industrija radi efikasnijeg korišćenja resursa i smanjenja otpada.

Najsavršeniji alat cirkularne ekonomije je industrijska simbioza (IS). Industrijsku simbiozu karakteriše saradnja i međusobna podrška različitih industrija kako bi se iskoristili materijali, energija i resursi koji bi inače postali otpad. Ovaj koncept promovira deljenje resursa i stvaranje sinergija između organizacija.

[Posebno vredna je industrijska solidarna simbioza \(ISS\)](#), koja se razvila kao autonomna grana industrijske simbioze. ISS funkcioniše putem franšiznih pravila uz solidarnost članica, mentorstvo i podršku društveno odgovornih institucija i pojedinaca. Ova inovacija omogućava uključivanje malih proizvođača i preduzetnika u cirkularnu ekonomiju, stvarajući inkluzivniji pristup očuvanju prirodnih resursa i podržavajući [razvoj društveno odgovornih poslovnih praksi](#).

Inovacije malih preduzetnika

Posebno inspirativan aspekt cirkularne ekonomije su [ekološke inovacije malih preduzetnika](#). Ovi pojedinci i male zajednice često su vođeni strašću za očuvanjem prirode i često razvijaju kreativne rešenja za probleme održivosti. Njihove inovacije mogu uključivati:

Lokalne cirkularne mreže: Male zajednice često razvijaju lokalne cirkularne mreže u kojima se resursi razmenjuju i ponovno koriste. Na primer, stari nameštaj može se prepraviti i prodavati kao nov, smanjujući potrebu za novom proizvodnjom.

Cirkularni dizajn proizvoda: Mali proizvođači često koriste cirkularni dizajn kako bi stvorili proizvode koji su izdržljivi, lako se popravljaju i mogu se reciklirati ili ponovno upotrebiti.

Inovativni materijali: Razvoj novih materijala koji su ekološki prihvatljiviji postaje prioritet za mnoge male inovatore. To uključuje materijale koji su biorazgradivi ili se lako recikliraju.

Kroz ove inovacije, mali preduzetnici igraju ključnu ulogu u transformaciji ka cirkularnoj ekonomiji. Njihove ekološke inovacije ne samo da doprinose očuvanju prirode, već i pokazuju put za stvaranje održivije i ekološki osvešćene budućnosti.

Otvorene ekološke inovacije

BESPLATNE OBUKE ZA IZRADU BIO SAPUNA od upotrebljenog jestivog ulja upcycling ideje za kreativni

obuke za preduzetničke veštine digitalnu pismenost traženje posla

prijave: 22 jun-5 jul 2021.

BIO sapuni na nov način od iskorištenog jestivog ulja, besplatna podela znanja i veština. Prijave na:
<https://www.facebook.com/BIOIDEA/>
bioudea.soap@gmail.com
 tel.063 7847610

Spona između ekoloških inovacija malih preduzetnika i otvorenih ekoloških inovacija je ključna za stvaranje holističkog pristupa rešavanju ekoloških izazova. Mali preduzetnici, svojim lokalnim inovacijama, daju praktične primere kako se može unaprediti održivost u zajednici. Otvorene ekološke inovacije, s druge strane, omogućavaju da se ovi lokalni naponi šire i deluju globalno, okupljajući različite sektore i perspektive kako bi se suočili sa sve urgentnijim ekološkim izazovima. Kroz ovu međusobnu podršku i saradnju, otvorenost i ekološke inovacije postaju ključna snaga u transformaciji ka održivoj budućnosti.

Otvorene ekološke inovacije predstavljaju inovativni pristup u kojem organizacije i preduzetnici otvaraju svoje inovacione procese ka spoljnom okruženju, uključujući preduzetnike, javnost, naučnike i druge aktere. Ovaj pristup omogućava deljenje znanja, resursa,

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasdom Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Priručnik je pripremio tim:
 BIO IDEA za održivi razvoj 2023.

tehnologija i ideja, što vodi ka pronalaženju najboljih rešenja za ekološke izazove i ubrzava proces inovacija.

Vrednost otvorenih ekoloških inovacija je višestruka. Prvo, omogućavaju preduzetnicima i organizacijama da pristupe većem broju resursa i ekspertize, što pomaže u rešavanju kompleksnih ekoloških problema. Na taj način, inovacije postaju sveobuhvatnije i efikasnije.

Drugo, otvaranje inovacionih procesa ka širem društvu podstiče kreativnost i raznolikost ideja. Različiti akteri iz različitih sektora mogu doneti različite perspektive i rešenja na stol, što dovodi do sveobuhvatnijih i održivijih inovacija.

Otvorenost inovacionih procesa omogućava preduzetnicima i organizacijama da budu transparentniji i odgovorniji prema svojim korisnicima i društvu u celini. To povećava poverenje i podršku zajednice, što je ključno za dugoročni uspeh i održivost poslovanja.

Napredak u tehnologiji i digitalizaciji omogućava lakši pristup informacijama i resursima, što čini otvorene ekološke inovacije sve popularnijim i efikasnijim načinom rešavanja ekoloških izazova. Ovaj pristup je posebno važan u kontekstu suočavanja sa sve većim globalnim izazovima kao što su klimatske promene, zagađenje životne sredine i smanjenje prirodnih resursa.

Otvorene ekološke inovacije imaju veliku vrednost jer omogućavaju brže, sveobuhvatnije i održivije rešavanje ekoloških izazova, istovremeno podstičući društvenu saradnju, transparentnost i odgovornost u poslovanju. Kroz ovaj pristup, preduzetnici i organizacije mogu ostvariti pozitivan uticaj na životnu sredinu i društvo, dok istovremeno ostvaruju poslovni uspeh i rast.

Otvorene ekološke inovacije u Srbiji : MISS Srbija [Mreža Industrijske Solidarne Simbioze](#)

U organizaciji [BIO IDEA](#), održivi poslovni model je rezultat uspešnog povezivanja socijalne franšize i industrijske simbioze. Kroz socijalnu franšizu, organizacija je omogućila ženama proizvođačima ajvara, okupljenim oko Zavičaja u tegli, priliku da postanu deo održive proizvodnje prirodnih sapuna od upotrebljenog jestivog ulja. Ova inovativna inicijativa pruža obuke, podršku i mentorstvo tim ženama, omogućavajući im da postanu nezavisne preduzetnice i doprinesu održivom razvoju svoje zajednice.

Paralelno s tim, BIO IDEA je prepoznala vrednost otpada i nusproizvoda koji nastaje tokom proizvodnje ajvara. Umesto da taj otpad postane teret za životnu sredinu, organizacija je prepoznala mogućnost za postizanje industrijske simbioze. Uspostavljanjem partnerstava s drugim malim biznisima, BIO IDEA je omogućila efikasno iskorišćavanje resursa i sirovina, stvarajući cirkularni tok materijala. Na primer, otpad od proizvodnje ajvara koristi se za razvoj novih ekoloških proizvoda, kao što su sapuni za sprečavanje akni.

Ovakav inovativan poslovni model donosi višestruke koristi. Prvo, podržava socijalno preduzetništvo, jača položaj žena u zajednici i doprinosi održivom razvoju lokalne ekonomije. Drugo, smanjuje ekološki otisak i negativan uticaj na životnu sredinu kroz deljenje resursa i korišćenje otpada za nove proizvode. Treće, podstiče inovacije i razvoj novih ekoloških proizvoda koji odgovaraju potrebama tržišta.

Kroz ovaj spoj socijalne franšize i industrijske simbioze, BIO IDEA demonstrira kako otvorene ekološke inovacije mogu biti snažan pokretač održivog razvoja i društvenog uticaja.

Njihov primer inspiriše druge preduzetnice da prepoznaju potencijal ekoloških inovacija i da stvaraju pozitivne promene u svom poslovanju i zajednici.

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasadam Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Priručnik je pripremio tim:
BIO IDEA za održivi razvoj 2023.

Zaključak

Uloga cirkularne ekonomije u očuvanju prirodnih resursa i podršci inkluzivnom razvoju je ključna za stvaranje održive budućnosti. Dok se suočavamo s pretnjama iscrpljivanja prirodnih resursa i gubitka biodiverziteta, cirkularna ekonomija se pojavljuje kao alternativa linearnim ekonomskim modelima "uzmi, koristi, odbaci". Ona promoviše održivo korišćenje resursa, minimizaciju otpada i obnovu prirodnih bogatstava.

Industrijska simbioza (IS) predstavlja najsavršeniji alat cirkularne ekonomije, omogućavajući sinergiju između različitih industrija radi efikasnijeg korišćenja resursa. Posebno vredna je industrijska solidarna simbioza (ISS), koja omogućava uključivanje malih proizvođača u ovaj proces, stvarajući inkluzivniji pristup očuvanju prirodnih resursa.

Ekološke inovacije malih preduzetnika igraju ključnu ulogu u transformaciji ka cirkularnoj ekonomiji. Njihove kreativne ideje i pristupi doprinose očuvanju prirode i pružaju inspiraciju za stvaranje održivije budućnosti.

Otvorene ekološke inovacije predstavljaju inovativan pristup u kojem se resursi, znanje i ideje dele širom društva radi rešavanja ekoloških izazova. One podstiču kreativnost, raznolikost ideja i transparentnost, pružajući višestruke koristi za društvo i životnu sredinu.

Ukupno gledano, uloga cirkularne ekonomije u očuvanju prirodnih resursa i podršci inkluzivnom razvoju je ključna za ostvarivanje održive budućnosti za sve nas.

Kontrolna pitanja:

Pitanje 1: Šta predstavlja osnovni princip linearnog ekonomskog modela "uzmi, koristi, odbaci" i kako utiče na prirodne resurse?

Odgovor: Osnovni princip linearnog ekonomskog modela je da se resursi koriste samo jednom, nakon čega se odbacuju. Ovaj model dovodi do brzog iscrpljivanja prirodnih resursa i gubitka biodiverziteta.

Pitanje 2: Kako cirkularna ekonomija promoviše održivo korišćenje resursa?

Odgovor: Cirkularna ekonomija promoviše održivo korišćenje resursa putem ponovne upotrebe proizvoda i materijala, recikliranja, obnove materijala i ekodizajna, čime se minimizira pritisak na prirodne ekosisteme.

Pitanje 3: Šta je industrijska simbioza (IS) i zašto je važna u cirkularnoj ekonomiji?

Odgovor: Industrijska simbioza je koncept koji promoviše sinergiju između različitih industrija radi efikasnijeg korišćenja resursa. Ona omogućava deljenje resursa i stvaranje sinergija između organizacija, čime se smanjuje otpad i podržava očuvanje prirodnih resursa.

Pitanje 4: Šta su otvorene ekološke inovacije i kako doprinose rešavanju ekoloških izazova?

Odgovor: Otvorene ekološke inovacije predstavljaju inovativan pristup u kojem se resursi, znanje i ideje dele širom društva radi rešavanja ekoloških izazova. One podstiču kreativnost, raznolikost ideja i transparentnost, doprinoseći bržem i sveobuhvatnijem rešavanju ekoloških problema.

Pitanje 5: Kako BIO IDEA koristi kombinaciju socijalne franšize i industrijske simbioze u svom poslovnom modelu?

Odgovor: BIO IDEA povezuje socijalnu franšizu i industrijsku simbiozu tako što omogućava ženama proizvođačima ajvara da postanu deo održive proizvodnje prirodnih sapuna od upotrebljenog jestivog ulja. Ova inicijativa podržava socijalno preduzetništvo i istovremeno smanjuje ekološki otisak kroz iskorišćavanje otpada za nove proizvode.

Pitanje 6: Kako mali preduzetnici doprinose cirkularnoj ekonomiji kroz svoje ekološke inovacije?

Odgovor: Mali preduzetnici doprinose cirkularnoj ekonomiji kroz svoje ekološke inovacije tako što razvijaju proizvode koji su trajni, lako se popravljaju ili recikliraju, koriste lokalne cirkularne mreže i razvijaju inovativne materijale.

3.Sesija: Alati cirkularne ekonomije: Industrijska simbioza i Cirkularno socijalno preduzetništvo

U teoriji i praksi, često se susrećemo sa pojmom "alat". Ovaj termin se koristi u svakodnevnom životu, gde alati predstavljaju sredstva koja nam pomažu da obavimo određene zadatke. Zamislite majstora koji koristi različite alate - čekić, ključeve, testere - kako bi sagradio kuću. Svaki alat ima svoju svrhu i koristi se kako bi se postigao određeni cilj. Slično tome, i u domenu cirkularne ekonomije postoje alati koji nam pomažu da razumemo, razvijemo i primenimo koncepte održivog i cirkularnog poslovanja.

Dva od najvažnijih alata koja ćemo istražiti u ovoj edukativnoj jedinici su Industrijska Simbioza (IS) i Cirkularno socijalno preduzetništvo . Ovi alati nisu samo teorijski koncepti; oni su praktični i plastični načini da organizacije i preduzetnici pređu sa linearnog na cirkularni model poslovanja. Sačuvajmo resurse, smanjimo otpad, razvijajmo društveno odgovorne prakse - to su ciljevi koje postizemo ako koristimo ove alate. Hajde da istražimo ove alate detaljnije.

Sadržaj:

- 3.1 Alati cirkularne ekonomije: Upoznavanje sa instrumentima i pristupima za primenu cirkularnih modela.
- 3.2.Socijalno preduzetništvo u cirkularnoj ekonomiji: Inspirativni primeri društvenih inicijativa zasnovanih na cirkularnoj ekonomiji.
- 3.3 Sjedinjavanje socijalnog preduzetništva i industrijske simbioze: Praktični slučajevi saradnje za održivu budućnost.
- 3.4.Održivi poslovni modeli kroz cirkularnu ekonomiju i socijalno preduzetništvo: Kako izgraditi uspešan i održiv posao koji donosi koristi društvu i planeti.

U prethodnim edukativnim materijalima, zajedno smo istraživali koncept cirkularne ekonomije i upoznali se sa ključnim elementima, kao što su Industrijska simbioza. Putem dostupnih linkova možete se podsetiti na te osnovne pojmove :

[1.1 IS korist i uticaj](#)

[2.1 Industrijska solidarna simbioza](#)

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasadam Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Priručnik je pripremio tim:
BIO IDEA za održivi razvoj 2023.

3.1 Alati cirkularne ekonomije

Šta su alati cirkularne ekonomije?

Dakle, šta su alati u kontekstu cirkularne ekonomije? Zamislite ih kao ključeve koji vam pomažu da rešite veliku „puzzlu“ o održivom poslovanju i očuvanju prirode. Ovi "puzzle" predstavljaju složene izazove koje donosi savremeni ekonomski model, a alati cirkularne ekonomije su načini da se ti izazovi prevaziđu.

Kad govorimo o "alatima" u cirkularnoj ekonomiji, možemo ih zamisliti kao sredstva ili metode koja organizacijama pomažu da pređu na cirkularni model poslovanja. Ovi alati su praktični instrumenti koji olakšavaju primenu cirkularnih principa u stvarnom svetu. Cirkularna ekonomija se zasniva na nekoliko osnovnih principa koji predstavljaju stubove održivosti i ciljeve koje želimo postići. Ovi principi čine temelj za razumevanje i primenu cirkularnog modela. U ovom tekstu, evo nekoliko ključnih tačaka cirkularnih principa:

Ponovna upotreba: Prvi i osnovni princip cirkularne ekonomije je produžavanje životnog veka proizvoda. Umesto da se proizvodi koriste samo jednom i onda odbace, ideja je da se stvore proizvodi koji se mogu višekratno koristiti. To uključuje popravke, restauracije i obnavljanje proizvoda kako bi se produžio njihov životni vek.

Recikliranje: Recikliranje je ključni princip koji se odnosi na proces sakupljanja i obrade materijala kako bi se mogli ponovo integrisati u proizvodni proces. Umesto da materijali postanu otpad, recikliranje omogućava da se oni ponovo iskoriste i postanu sirovine za nove proizvode.

Obnova: Obnova materijala i proizvoda postaje sve važnija komponenta cirkularne ekonomije. Kroz popravke, restauracije i rekonstrukcije, postojeći proizvodi se osvežavaju i produžava im se životni vek, smanjujući potrebu za proizvodnjom novih.

Ekodizajn: Ekodizajn je praksa projektovanja proizvoda uzimajući u obzir lakoću recikliranja, upotrebu održivih materijala i minimalni uticaj na okolinu. Cilj je stvoriti proizvode koji su dizajnirani s održivosti u vidu.

Ovi principi predstavljaju okosnicu cirkularne ekonomije i osnovu za razvoj alata i strategija koje podržavaju ovu održivu paradigmu. Prema tome alati cirkularne ekonomije razvijeni su za potrebe primene cirkularnih principa. Sada ćemo razmotriti neke od ključnih alata cirkularne ekonomije koji pomažu u primeni ovih principa u praksi.

Primeri alata cirkularne ekonomije

Postoji mnogo alata cirkularne ekonomije, a svaki od njih ima svoju specifičnu svrhu i primenu. Evo nekoliko ključnih alata:

- **Industrijska Simbioza (IS);**
- **Socijalno ekološko (zeleno) preduzetništvo;**
- **Ekološke inovacije**

Industrijska Simbioza (IS): Industrijska simbioza je koncept koji promoviše saradnju između različitih industrija radi efikasnijeg korišćenja resursa i smanjenja otpada. Ovo uključuje deljenje materijala, energije i resursa između organizacija kako bi se smanjila potreba za eksploatacijom prirodnih resursa i stvaranje sinergija između različitih sektora.

Socijalno ekološko preduzetništvo: Socijalno ekološko preduzetništvo se fokusira na stvaranje poslovnih modela koji istovremeno rešavaju društvene i ekološke izazove. Ovi preduzetnici često koriste inovativne pristupe kako bi stvorili održive proizvode ili usluge, a njihov rad često ima pozitivan uticaj na zajednice i prirodu.

Ekološke inovacije malih preduzetnika: Mali preduzetnici često razvijaju kreativne ekološke inovacije, uključujući lokalne cirkularne mreže, cirkularni dizajn proizvoda i razvoj novih ekoloških materijala. Preporučujemo da pogledate, u našoj [BIBLIOTECI](#), priručnik [Eko inovacije ženskog socijalnog preduzetništva](#), sa primerima dobre prakse, koji je pripremio tim autora BIO IDEA

Primena alata cirkularne ekonomije

Svako preduzeće koje želi da primeni koncept cirkularne ekonomije treba prvo da razume kako alati cirkularne ekonomije mogu da promene njihov poslovni model i usmere ga ka održivijim praksama. Evo koraka koji će vam pomoći u primeni ovih alata i razvoju cirkularne poslovne strategije:

Korak 1 - Opis trenutnog poslovnog modela:

Pre nego što se upustite u primenu alata cirkularne ekonomije, prvi korak je da detaljno opišete svoj trenutni poslovni model. To uključuje identifikaciju ključnih aktivnosti, resursa, partnera i izvora prihoda koji čine vaš trenutni model. Ovaj korak vam pomaže da jasno razumete gde se trenutno nalazite.

Korak 2 - Procena koje strategije cirkularne ekonomije se najbolje uklapaju:

Nakon što ste definisali svoj trenutni poslovni model, sledeći korak je proceniti koje strategije cirkularne ekonomije najbolje odgovaraju vašoj industriji i proizvodima. Na primer, ako se bavite proizvodnjom elektronske opreme, možda ćete se fokusirati na ekodizajn i ponovnu upotrebu komponenata.

Korak 3 - Odaberite relevantne strategije cirkularne ekonomije koje ćete pratiti:

Nakon procene, odaberite strategije koje smatrate najprikladnijim za vaše poslovanje. Mogli biste odlučiti da pratite više strategija istovremeno, u zavisnosti od specifičnih potreba i mogućnosti vašeg poslovnog modela.

Korak 4 - Dizajnirajte svoj cirkularni poslovni model:

Sada je vreme da pređete na dizajniranje novog cirkularnog poslovnog modela. Ovde ćete koristiti Kanvas cirkularnosti, alat koji vam omogućava da vizuelizujete ključne elemente vašeg poslovnog modela i kako će se promeniti primenom cirkularnih strategija.

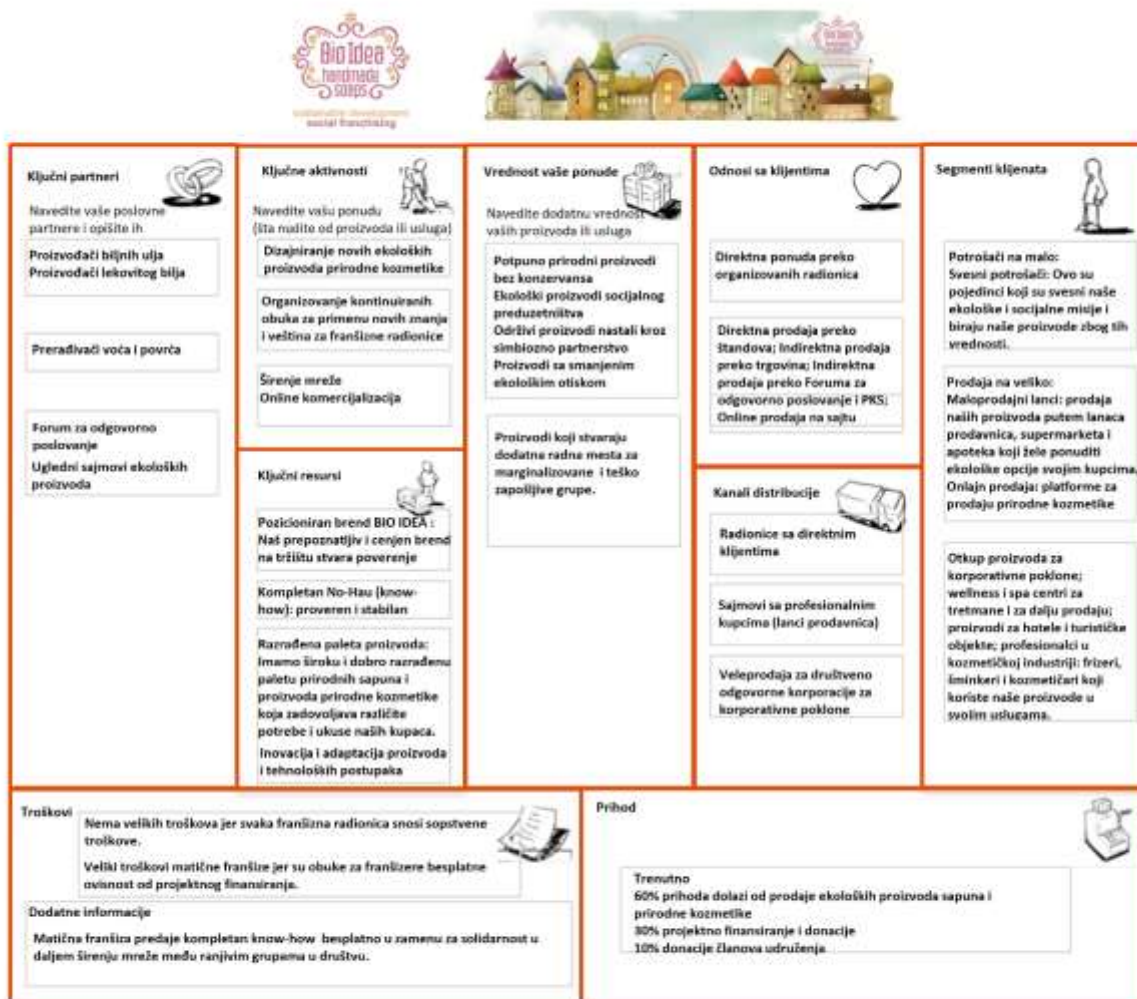
Korak 5 - Poređenje i izvoz rezultata:

Na kraju, uporedite svoj novi cirkularni poslovni model sa starim kako biste videli promene i poboljšanja. Ovo vam omogućava da bolje razumete kako će primena alata cirkularne ekonomije uticati na vaše poslovanje i okolinu.

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasadam Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Preporučujemo vam da uz ove korake koristite Kanvas cirkularnosti kao alat za vizuelizaciju i planiranje vašeg cirkularnog poslovnog modela. Kao ilustraciju, priložićemo vam primer popunjenog Kanvasa cirkularnosti za socijalnu franšizu BIO IDEA sapuni kako biste bolje razumeli kako se koristi u praksi.

Kanvas cirkularnosti za socijalno preduzeće „ BIO IDEA“

Zaključak:

U ovom delu smo istraživali alate cirkularne ekonomije i kako ih primeniti za razvoj održivih poslovnih modela. Alati cirkularne ekonomije predstavljaju ključne resurse za organizacije koje žele da pređu na cirkularni model poslovanja. Ključni koraci u primeni ovih alata uključuju opis trenutnog poslovnog modela, procenu najprikladnijih strategija cirkularne ekonomije, odabir relevantnih strategija, dizajniranje cirkularnog poslovnog modela i poređenje rezultata.

Posebno smo istakli dva preporučena alata za primenu cirkularne ekonomije: Industrijsku Simbiozu (IS) i Zeleno socijalno preduzetništvo. IS omogućava saradnju između različitih industrija radi efikasnijeg korišćenja resursa, dok se Zeleno socijalno preduzetništvo fokusira na stvaranje poslovnih modela koji rešavaju društvene i ekološke izazove.

Ovi alati predstavljaju ključeve za uspešno prelazak na cirkularni model poslovanja i doprinose održivijoj budućnosti za organizacije i okolinu.

Kontrolna pitanja

Pitanje 1: Šta predstavljaju alati cirkularne ekonomije?

Odgovor: Alati cirkularne ekonomije su sredstva ili metode koje organizacijama pomažu da pređu na cirkularni model poslovanja i primene cirkularne principe.

Pitanje 2: Koji su osnovni principi cirkularne ekonomije?

Odgovor: Osnovni principi cirkularne ekonomije uključuju ponovnu upotrebu, recikliranje, obnovu i ekodizajn.

Pitanje 3: Koja je svrha Kanvasa cirkularnosti?

Odgovor: Kanvas cirkularnosti je alat za vizuelizaciju i planiranje cirkularnog poslovnog modela.

Pitanje 4: Koja je svrha opisa trenutnog poslovnog modela?

Odgovor: Opis trenutnog poslovnog modela pomaže organizacijama da jasno razumeju svoj trenutni položaj i resurse pre nego što pređu na cirkularni model.

Pitanje 5: Koja je uloga procene strategija cirkularne ekonomije?

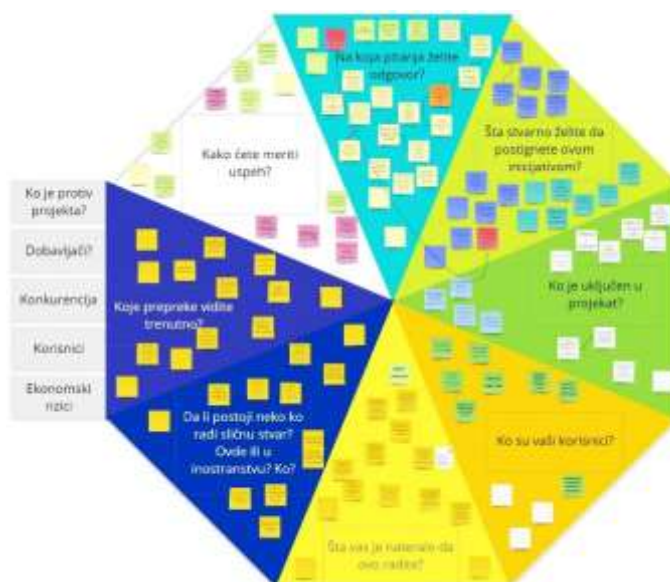
Odgovor: Procena strategija cirkularne ekonomije pomaže organizacijama da odaberu najprikladnije strategije za svoju industriju i proizvode.

Pitanje 6: Koji su ključni koraci u primeni alata cirkularne ekonomije?

Odgovor: Ključni koraci uključuju opis trenutnog poslovnog modela, procenu strategija, odabir relevantnih strategija, dizajniranje cirkularnog poslovnog modela i poređenje rezultata.

Pitanje 7: Zašto je primer popunjenog Kanvasa cirkularnosti koristan?

Odgovor: Primer popunjenog Kanvasa cirkularnosti pomaže da se bolje razume kako se alat koristi u praksi i kako se primenjuju cirkularni principi u poslovanju.

Fotografija sa edukacija Cirkularni akcelerator

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasadam Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Priručnik je pripremio tim:
BIO IDEA za održivi razvoj 2023.

3.2 Socijalno preduzetništvo u cirkularnoj ekonomiji

Socijalno preduzetništvo je pokretač pozitivnih promena u svetu ekonomije i društva. Ovaj koncept se temelji na pravednoj ekonomiji, gde prosperitet nije samo finansijski dobitak, već i pozitivan uticaj na ljude i prirodu. [Socijalni preduzetnici](#) su vizionari koji stvaraju održive poslovne modele dok istovremeno rešavaju društvene i ekološke izazove. Njihova misija postavlja temelje za bolju budućnost, gde poslovanje ima za cilj dobrobit svih, a ne samo stvaranje profita.

Socijalno preduzetništvo je globalni koncept koji teži ostvarivanju društvenog uticaja i rešavanju društvenih problema kroz poslovnu praksu. Njegova suština nije isključivo sticanje profita, već i stvaranje pozitivnih društvenih promena.

Karakteristike socijalnog preduzetništva

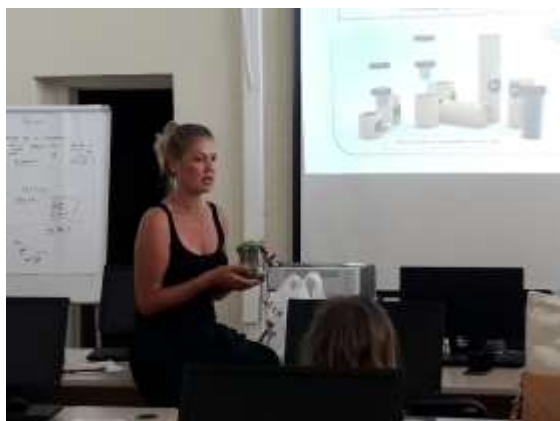
Društveni ciljevi: Osnovna svrha socijalnih preduzeća je doprineti rešavanju društvenih problema kao što su siromaštvo, nezaposlenost, obrazovanje, zdravstvo i zaštita okoline. Njihov rad često direktno utiče na dobrobit zajednica.

Inovacija: Socijalna preduzeća često razvijaju inovativne pristupe rešavanju društvenih izazova, uključujući nove modele poslovanja, proizvode, usluge ili tehnologije.

Održivi poslovni modeli: Socijalna preduzeća često koriste održive poslovne modele kako bi ostvarila dugoročan uticaj, uključujući stvaranje prihoda kroz prodaju proizvoda ili usluga.

Društvena pravda i održivost: Vrednosti društvene pravde i održivosti često su ključni elementi socijalnog preduzetništva, a održivi poslovni modeli često idu ruku pod ruku sa postizanjem društvenih ciljeva.

Socijalna franšiza kao održiv poslovni model socijalnog preduzetništva

[Socijalna franšiza](#) je moćan model koji kombinuje socijalnu misiju i franšizno poslovanje. Ovaj model promovise društvenu koheziju i pozitivan uticaj na zajednicu kroz deljenje i umrežavanje. Socijalna franšiza se karakterise:

Besplatnom franšizom i obukom: Socijalna franšiza se besplatno dodeljuje entuzijastičnim pojedincima ili grupama koji dele istu strast prema društvenim ciljevima. Franšizni partneri dobijaju obuku i podršku kako bi uspešno upravljali svojim poslovima i doprineli ostvarivanju socijalnih ciljeva.

Prenosom znanja i vrednosti: Socijalna franšiza ne prenosi samo poslovni model, već i vrednosti i društvenu misiju. Ona promovise

održivost, socijalnu pravdu i odgovornost prema zajednici kao ključne aspekte svakog franšiznog poslovanja.

Lokalnim angažovanjem: Socijalna franšiza često fokusira se na lokalnu zajednicu i njen razvoj. Franšizni partneri su obično pojedinci duboko povezani sa svojim lokalnim okruženjem i strastveni su u rešavanju specifičnih društvenih problema u tom regionu.

Socijalno preduzetništvo i cirkularna ekonomija

[Socijalno preduzetništvo i cirkularna ekonomija](#) zajedno čine pozitivan uticaj na društvo i prirodu. Kao što socijalni preduzetnici donose pozitivne promene i unapređuju kvalitet života pojedinaca, cirkularna ekonomija se posvećuje očuvanju prirode i životne sredine. Oba pristupa dele temeljnu vrednost - održivost.

Najbolji primer za ovu tvrdnju je **Industrijska simbioza (IS)** - temeljni alat cirkularne ekonomije. Industrijska simbioza podrazumeva saradnju između različitih industrija kako bi se postiglo efikasnije korišćenje resursa i smanjenje otpada. Osnovni princip IS-a je promocija partnerstava i udruživanja različitih organizacija kako bi se postigli zajednički ciljevi, a sam naziv nagoveštava prirodnu simbiozu.

IS funkcioniše na principu razmene resursa, otpada i energije između različitih kompanija ili sektora. Na primer, jedna fabrika može iskoristiti otpadne materijale druge fabrike kao sirovine za svoju proizvodnju, umesto da se ti materijali tretiraju kao otpad. Ovo smanjuje potrebu za eksploatacijom prirodnih resursa i smanjuje količinu otpada koja završava na deponijama.

Osim ekonomske efikasnosti, Industrijska simbioza donosi značajne društvene i ekološke koristi. [Partnerstva koja se uspostavljaju kroz IS](#) često doprinose stvaranju radnih mesta, podržavaju lokalne zajednice i smanjuju negativan uticaj na okolinu. Takođe, doprinose smanjenju emisija štetnih gasova i očuvanju biodiverziteta.

Ovaj primer jasno pokazuje da Industrijska simbioza ne samo da stvara veću ekonomsku vrednost već i doprinosi društvenoj koheziji i očuvanju prirode, što je slično onome što radi socijalno preduzetništvo. Kombinacija ova dva koncepta - [IS i socijalno preduzetništvo - otvara put ka stvaranju održivijeg i pravednijeg društva za sve.](#)

Integracija Industrijske Simbioze u Socijalnu Franšizu: Industrijska solidarna simbioza

Socijalna franšiza, kao model socijalnog preduzetništva, takođe zahteva udruživanje i razumevanje između različitih partnera. S obzirom na slične principe saradnje, strategiju Industrijske Simbioze je moguće primeniti na socijalnu franšizu, stvarajući inovativan koncept - Socijalnu Industrijsku Simbiozu.

Socijalna Industrijska Simbioza predstavlja spoj socijalnog preduzetništva i cirkularne ekonomije. Ovaj model teži stvaranju održivih poslovnih praksi koje istovremeno rešavaju društvene izazove i promovišu očuvanje prirode. Kao takav, Socijalna Industrijska Simbioza postavlja temelje za bolju budućnost, gde se poslovna aktivnost usmerava ka dobrobiti svih, a ne samo ka stvaranju profita.

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasadam Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Priručnik je pripremio tim:
BIO IDEA za održivi razvoj 2023.

Ovaj inovativni pristup donosi pozitivne promene u socijalnom preduzetništvu, omogućavajući efikasnije korišćenje resursa u cilju podrške društvenim ciljevima i očuvanja prirode. Socijalna Industrijska Simbioza postaje most između održivog poslovanja i društvene odgovornosti, otvarajući vrata ka inkluzivnoj i prosperitetnoj budućnosti za sve.

Zaključak

Socijalno preduzetništvo u cirkularnoj ekonomiji predstavlja izvanredno obećavajući pristup rešavanju brojnih društvenih i ekoloških izazova. Ovaj koncept spaja dva ključna aspekta: socijalnu odgovornost i očuvanje resursa i prirode. Kroz ovu integraciju, stvara se holistički pristup unapređenju društva, prirode i budućih generacija.

Socijalno preduzetništvo se izdvaja kao pokretač pozitivnih promena u svetu ekonomije i društva. Fokusira se na stvaranje održivih poslovnih modela koji ne samo da donose finansijsku dobit, već i rešavaju društvene izazove kao što su siromaštvo, nezaposlenost, obrazovanje i zdravstvo. Kroz inovaciju i održive poslovne modele, socijalna preduzeća doprinose dobrobiti zajednica, promovišu društvenu pravdu i održivost.

Cirkularna ekonomija, s druge strane, usmerava se na očuvanje prirode i životne sredine putem efikasnog korišćenja resursa i smanjenja otpada. Kombinovanjem resursne efikasnosti i minimiziranja ekološkog uticaja, cirkularna ekonomija ima za cilj smanjenje štete po planetu.

Sinergija između socijalnog preduzetništva i cirkularne ekonomije postavlja temelje za održivu budućnost. Industrijska simbioza (IS) predstavlja odličan primer kako ova dva koncepta mogu zajedno delovati. IS promoviše saradnju između različitih industrija, čime se postiže efikasnije korišćenje resursa i smanjenje otpada. Ova saradnja ne samo da donosi ekonomske koristi već i društvenu

koheziju i očuvanje prirode.

Integracija Industrijske Simbioze u Socijalnu Franšizu predstavlja inovativan korak napred, stvarajući model koji istovremeno rešava društvene izazove i promoviše očuvanje prirode. Ovaj spoj socijalnog preduzetništva i cirkularne ekonomije obećava inkluzivniju i prosperitetniju budućnost za sve.

U zaključku, socijalno preduzetništvo u cirkularnoj ekonomiji ima potencijal da stvori pozitivne promene na mnogim nivoima - od društva i prirode do ekonomije. Integracija ovih pristupa otvara vrata ka održivijoj i pravednijoj budućnosti, postavljajući temelje za harmoniju između ljudi, planete i profita.

Kontrolna pitanja

Pitanje 1: Šta je socijalno preduzetništvo?

Odgovor: Socijalno preduzetništvo je koncept poslovanja koji se fokusira na stvaranje pozitivnih društvenih i ekoloških promena kroz inovativne poslovne modele. Osnovna svrha socijalnih preduzeća je doprineti rešavanju društvenih problema kao što su siromaštvo, nezaposlenost, obrazovanje, zdravstvo i zaštita okoline.

Pitanje 2: Kako se socijalno preduzetništvo razlikuje od tradicionalnog poslovanja?

Odgovor: Socijalno preduzetništvo se razlikuje od tradicionalnog poslovanja po tome što ne stavlja primarni akcenat na sticanje profita, već na rešavanje društvenih izazova. Takođe, socijalna preduzeća često razvijaju inovativne pristupe rešavanju društvenih problema i koriste održive poslovne modele.

Pitanje 3: Koji su ključni elementi socijalnog preduzetništva?

Odgovor: Ključni elementi socijalnog preduzetništva uključuju: Društvene ciljeve: Fokus na rešavanju društvenih problema; Inovaciju: Razvoj inovativnih pristupa za rešavanje problema; Održive poslovne modele: Korišćenje održivih

poslovnih modela za ostvarivanje dugoročnog uticaja; Društvenu pravdu i održivost: Vrednosti društvene pravde i održivosti često su ključni elementi socijalnog preduzetništva.

Pitanje 4: Šta je cirkularna ekonomija?

Odgovor: Cirkularna ekonomija je ekonomski model koji se fokusira na efikasno korišćenje resursa i minimiziranje otpada. Umesto linearnog modela "uzmi, napravi, baci", cirkularna ekonomija promovira model "uzmi, napravi, recikliraj, ponovi". Cilj je produžiti životni ciklus proizvoda i materijala, smanjiti otpad i negativan uticaj na životnu sredinu.

Pitanje 5: Kako se socijalno preduzetništvo povezuje s cirkularnom ekonomijom?

Odgovor: Socijalno preduzetništvo i cirkularna ekonomija dele zajedničku vrednost - održivost. Oba pristupa teže unapređenju društva i životne sredine. Socijalno preduzetništvo usmerava poslovne modele ka rešavanju društvenih problema, dok cirkularna ekonomija stvara efikasne procese koji minimiziraju ekološku štetu. Integracija ovih pristupa stvara holistički pristup unapređenju društva, prirode i budućih generacija.

3.3 Socijalno preduzetništvo i industrijska simbioza

Socijalno preduzetništvo i Industrijska simbioza (IS) predstavljaju zajedno ne samo put prema održivijoj budućnosti, već i most ka promeni sveta na bolje. Pustite da vas ovi inspirišući koncepti vode ka unapređenju društva, ekologije i vašeg ličnog poslovnog uspeha.

Socijalno preduzetništvo nas podseća da poslovni svet nije samo u računima i profitu. To je put koji vodi kroz izazove siromaštva, nezaposlenosti, obrazovanja, zdravlja i zaštite okoline. [Socijalni preduzetnici](#) su vizionari koji ne mare samo za sopstveni dobitak; oni sanjaju o boljoj budućnosti za sve nas. Ovaj put je popločan društvenim ciljevima, inovacijama, održivim poslovnim modelima i temeljima društvene pravde i održivosti.

Industrijska simbioza (IS) je šareni vrt sa neiscrpnim resursima i prilikama. U ovom vrtu, različite industrije zajedno stvaraju harmoniju i efikasnost. Ovde se otpad ne gubi, već postaje sirovina. Ovde se razmene resursi i energija između kompanija i sektora, smanjujući ne samo troškove, već i ekološki otisak. Industrijska simbioza je mesto gde se ekonomski prosperitet spaja sa ekološkim očuvanjem.

Da bismo spojili ova dva sveta koristili smo [Industrijsku Socijalnu \(Solidarnu\) Simbiozu](#), najsavršeniji alat cirkularne ekonomije. U ovom svetu, socijalna franšiza i IS postaju jedno. Besplatna franšiza i obuka se dodeljuju strastvenim pojedincima i grupama koji dele istu strast prema društvenim ciljevima. Ovde se ne prenose samo poslovni modeli, već

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasadam Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Priručnik je pripremio tim:
BIO IDEA za održivi razvoj 2023.

i vrednosti i društvene misije. Industrijska Solidarna Simbioza se fokusira na lokalnu zajednicu i njen razvoj, pružajući priliku pojedincima da budu pokretači promena za svoje zajednice.

Zamislite ovaj put kao most između održivog poslovanja i društvene odgovornosti. ISS stvara održive poslovne prakse koje rešavaju društvene izazove i čuvaju prirodu. To je put ka inkluzivnoj i prosperitetnoj budućnosti za sve nas. Pridružite se mreži Industrijske solidarne simbioze - [MISS](#), budite deo ovog putovanja i zajedno stvorimo svet bolji od onog koji zatičemo.

Veza između socijalnog preduzetništva i industrijske simbioze najbolje se može ilustrovati kroz konkretne primere iz prakse. Dva inspirativna primera su [BIO IDEA](#), koja promovira održivo socijalno preduzetništvo, i [Mreža Industrijske Solidarne Simbioze \(MISS\)](#), koja sprovodi industrijsku simbiozu. Ovi primeri pokazuju kako se ova dva koncepta mogu sjediniti kako bi postigli pozitivan društveni i ekološki uticaj.

BIO IDEA i održivo socijalno preduzetništvo

BIO IDEA je organizacija koja predstavlja sinonim za socijalno preduzetništvo i [promociju održivih praksi](#).

Kroz svoju socijalnu franšizu, ova organizacija omogućava ženama proizvođačima ajvara da transformišu svoje veštine i resurse u novi pravac. Umesto da ostaju samo u sektoru tradicionalne proizvodnje, ove žene postaju deo održive proizvodnje prirodnih sapuna, [koristeći upotrebljeno jestivo ulje](#). Ovo je duboko motivišuće jer osnažuje žene da preuzmu kontrolu nad svojim poslovima i unaprede svoje ekonomske prilike. Ovaj inovativni poduhvat ne samo što podržava socijalno preduzetništvo i

ekonomsku emancipaciju žena, već i smanjuje otpad i negativan uticaj na životnu sredinu. Ova sinergija između socijalnog preduzetništva i upotrebe resursa u svrhu očuvanja prirode predstavlja uzor za druge organizacije koje teže holističkom pristupu održivosti.

Važno je napomenuti da ova inicijativa ima višestruki uticaj. Prvo, podržava socijalno preduzetništvo, što je ključno za smanjenje društvenih nejednakosti i poboljšanje kvaliteta života ranjivih grupa. Drugo, smanjuje otpad iz proizvodnje ajvara i [reciklira upotrebljeno jestivo ulje](#), čime se smanjuje negativan ekološki uticaj na životnu sredinu. Treće, promovira održivost i alternativne proizvodne modele, što je od vitalnog značaja u današnjem svetu gde se sve više teži ekološki prihvatljivijim opcijama.

MISS i industrijska simbioza: Mreža Industrijske Solidarne Simbioze (MISS) je živi dokaz kako različite firme i organizacije mogu zajedno stvarati efikasnije i ekološki prihvatljivije poslovne modele. [MISS promovira industrijsku simbiozu](#), gde se resursi i materijali razmenjuju između različitih članica mreže. Na primer, otpad koji proizvedu prerađivači voća i povrća postaje sirovina za mrežu radionica Socijalne franšize BIO IDEA sapuna, smanjujući potrebu za novim sirovinama i smanjujući ukupni ekološki otisak. Ova praksa ne samo da optimizuje resurse, već i smanjuje negativan uticaj na okolinu. MISS je odličan primer kako se saradnjom i zajedničkim naporima može stvoriti održivija i ekološki prihvatljivija privreda.

Zaključak

Socijalno preduzetništvo i industrijska simbioza su dva ključna koncepta koja zajedno stvaraju holistički pristup unapređenju društva, prirode i budućih generacija. Socijalno preduzetništvo postavlja temelje za bolju budućnost fokusiranu na dobrobit svih, dok industrijska simbioza omogućava efikasniju upotrebu resursa i smanjenje ekološkog otiska. Kombinacija ovih pristupa može doneti pozitivne promene u društvu, očuvati prirodu i unaprediti ekonomsku efikasnost.

Kontrolna pitanja:

Pitanje 1: Šta je socijalno preduzetništvo i koje su njegove karakteristike?

Odgovor: Socijalno preduzetništvo je oblik preduzetništva usmeren na rešavanje društvenih problema kroz poslovnu praksu. Karakteriše ga fokus na društvenim ciljevima, inovacijama, održivim poslovnim modelima i društvenoj pravdi.

Pitanje 2: Šta je industrijska simbioza i kako funkcioniše?

Odgovor: Industrijska simbioza je praksa saradnje između različitih industrija radi efikasnije razmene resursa i materijala. Osnova je razmena resursa, otpada i energije između različitih organizacija.

Pitanje 3: Kako socijalno preduzetništvo i industrijska simbioza doprinose održivosti?

Odgovor: Socijalno preduzetništvo doprinosi održivosti rešavanjem društvenih problema, dok industrijska simbioza optimizuje resurse i smanjuje negativan ekološki otisak.

Pitanje 4: Kako BIO IDEA integriše socijalno preduzetništvo i održivost?

Odgovor: BIO IDEA kroz socijalnu franšizu omogućava ženama proizvođačima da postanu deo održive proizvodnje prirodnih sapuna od upotrebljenog jestivog ulja, istovremeno podržavajući socijalno preduzetništvo i smanjujući ekološki otisak.

Pitanje 5: Koja je svrha Mreže Industrijske Solidarne Simbioze (MISS) i kako doprinosi održivosti?

Odgovor: MISS omogućava firmama i organizacijama da razmenjuju resurse i materijale, smanjujući potrebu za novom proizvodnjom i resursima, čime doprinosi ekonomskoj efikasnosti i očuvanju prirode.

Pitanje 6: Kako integracija socijalnog preduzetništva i industrijske simbioze može stvoriti inovativne poslovne prakse?

Odgovor: Integracija ovih pristupa može stvoriti modele poput "Socijalne Industrijske Simbioze", koji istovremeno rešavaju društvene izazove i promovišu očuvanje prirode.

Pitanje 7: Kako ovi koncepti, MISS-a i Socijalne franšize BIO IDEA sapuni, mogu inspirisati buduće socijalne preduzetnike?

Odgovor: Primeri dobre prakse pokazuju kako se ovi koncepti mogu praktično primeniti, inspirišući buduće socijalne preduzetnike da razvijaju inovativne poslovne modele koji donose koristi društvu i prirodi

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasadom Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Priručnik je pripremio tim:
BIO IDEA za održivi razvoj 2023.

3.4. Održivi poslovni model socijalne franšize i IS: Industrijska solidarna simbioza

U savremenom poslovnom okruženju, održivost je postala ključna vrednost i prioritet za mnoge organizacije. U cilju postizanja održivog razvoja, mnoge kompanije su se okrenule inovativnim modelima poslovanja koji istovremeno promovišu ekološke, društvene i ekonomske ciljeve. Jedan takav model koji privlači sve veću pažnju je Industrijska Solidarna Simbioza (ISS), inspirisana konceptom Industrijske Simbioze (IS), ali primenjena na poslovni model socijalne franšize.

ISS predstavlja održivu vezu između socijalne franšize i tradicionalnog modela IS

Zašto je ova veza posebno važna za ranjive grupe u društvu, poput žena sa sela i socijalnih preduzetnica? Odgovor leži u jedinstvenoj prirodi ovog modela i njegovoj sposobnosti da prevaziđe brojne prepreke sa kojima se ove grupe suočavaju.

Žene sa sela i socijalne preduzetnice često se suočavaju sa ograničenim resursima, kao što su finansije, znanje i socijalni status. Njihova sredina, često opterećena stereotipima ili ekonomskom devastacijom, dodatno ograničava njihove mogućnosti. Uprkos ovim izazovima, ove žene često poseduju resurse koji ostaju neiskorišćeni - resurse otpada.

ISS pristup prepoznaje [potencijal ovih neiskorišćenih resursa](#) i transformiše ih u održive prilike za socijalne preduzetnice. Na primer, kroz proces sušenja otpada, gubitkom vlage se sprečava razvoj patogenih bakterija, što čini resurse bezbednim i upotrebljivim. Ovde dolazi do sinergije sa konceptom socijalne franšize, gde se tehnološki procesi prilagođavaju veštinama i mogućnostima franšizerki.

Ovakva integracija omogućava ranjivim grupama da iskoriste lokalne resurse, stvarajući prilike za ekonomsku održivost i socijalno osnaživanje. ISS tako postaje most između održivog poslovnog modela i društvene inkluzije, donoseći koristi kako ekološki, tako i društveno-ekonomski.

Podrška i inkluzivnost za članice Mreže Industrijske Solidarne Simbioze (MISS)

Kako je Industrijska Solidarna Simbioza (ISS) nastala primenom strategije Industrijske Simbioze (IS) na poslovni model socijalne franšize, primena franšiznih pravila radi kontrole modela ISS ogleda se kroz primenu pozitivnih mehanizama i podsticaja za postizanje održivosti i društvenog prosperiteta. Umesto da se koriste kontrolisani restriktivni pristupi, članovi ISS mreže se podstiču nagradama kroz „incentive management“ (proces nagrađivanja zaposlenih koji ostvare određene ciljeve) kako bi promovisali odgovorno ponašanje i podržavali zajednicu. Ovi faktori doprinose bogatstvu i složenosti odnosa unutar mreže, što ima pozitivan uticaj na potencijalne ishode saradnje.

Povezivanje članica MISS-a takođe je ključno. Mreže IS koje ostvaruju pozitivne ekonomske i ekološke ishode, posebno inovacije i razvoj novih tehnologija, obično su duboko ukorenjene u svojim socijalnim i ekonomskim kontekstima. Ugrađenost podrazumeva elemente kao što su poverenje, razmena detaljnih informacija, zajedničko rešavanje problema i međusobna povezanost.

Industrijska Solidarna Simbioza (ISS) predstavlja dinamičnu mrežu članica koje zajedno rade na ostvarivanju održivosti, ekonomske efikasnosti i društvenog prosperiteta. Funkcioniše na sledeći način:

Identifikacija potencijalnih članova: Prvi korak u stvaranju ISS mreže jeste identifikacija potencijalnih članova, a poseban naglasak stavlja se na inkluzivnost. To uključuje žene sa sela i socijalne preduzetnice, čije se resurse i potencijal često zanemaruju. Ova inkluzivna strategija omogućava raznolikost i bogatstvo resursa u mreži.

Edukacija i obuka: Nakon identifikacije članova, sprovodi se proces edukacije i obuke kako bi se osiguralo razumevanje principa ISS i njihova sposobnost da efikasno učestvuju u mreži. Ova faza podstiče razmenu znanja i veština između članova.

Uspostavljanje veza i razmena informacija: Ključni deo ISS-a je stvaranje veza i razmena informacija između članica. Ovo podrazumeva komunikaciju o resursima koji su dostupni, potrebama i mogućnostima za saradnju. Razmena detaljnih informacija olakšava identifikaciju potencijalnih prilika za sinergijsku saradnju.

Društvena i ekonomska saradnja: Članovi ISS mreže saraduju na različite načine, uključujući deljenje resursa, materijala i energije, zajedničku upotrebu infrastrukture, inovacije u procesima proizvodnje, ili razvoj novih tehnologija. Ova saradnja omogućava efikasniju upotrebu resursa i smanjenje ekološkog otiska.

Nagrađivanje za postignute ciljeve: Kako bi se motivisali članovi ISS mreže da ostanu odgovorni i aktivno učestvuju u inicijativi, primenjuje se sistem nagrađivanja. Na primer, članovi mogu biti nagrađeni ili dobijati dodatne pogodnosti ako ostvare određene ciljeve, kao što su smanjenje otpada ili energetska efikasnost. Ovo podržava pozitivno ponašanje i održava članove motivisanim.

Kontinuirano praćenje i evaluacija: ISS mreža se kontinuirano prati i evoluirala kako bi se osigurala održivost i unapređenje procesa.

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasadam Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Priručnik je pripremio tim:
BIO IDEA za održivi razvoj 2023.

Praćenje može uključivati merenje ekoloških i ekonomskih pokazatelja, kao i društvenih uticaja na članove zajednice.

Kroz ove korake, ISS omogućava ranjivim grupama, kao što su žene sa sela i socijalne preduzetnice, da iskoriste lokalne resurse, stvarajući prilike za ekonomsku održivost i društveno osnaživanje. Ovaj model podržava pozitivne promene i doprinosi boljoj budućnosti za sve učesnike.

Proces razvoja Industrijske Solidarne Simbioze (ISS)

U situacijama gde je malo verovatno da će se socijalni mehanizmi kontrole razviti prirodno, uloga koordinatora i facilitatora postaje ključna. Koordinator i facilitator pomažu u smanjenju udaljenosti i olakšavaju tokove informacija i transfera znanja, čime se uklanjaju tehničke prepreke i socijalne barijere za razmenu unutar IS mreža.

Razvoj IS mreža obično prolazi kroz različite faze, uključujući fazu pojave, probne faze, faze razvoja i širenja, i fazu završetka. Razumevanje ovih faza može pomoći u identifikaciji ključnih faktora koji oblikuju proces saradnje u svakoj fazi i njenih potencijalnih ishoda i saradnje.

Evo detaljnijeg razmatranja svake od ovih faza:

1. Faza pojave:
 - U ovoj ranoj fazi, koncept IS mreže se prvi put identifikuje i razmatra.
 - Mogu se identifikovati potencijalni učesnici i sektori koji bi mogli imati koristi od saradnje.
 - Često se radi o prvim brainstorming sesijama i istraživanju potreba i mogućih resursa.
2. Probne faze:
 - Nakon inicijalne pojave koncepta, mreža ulazi u fazu probnih projekata.
 - Ovde se eksperimentiša sa različitim partnerima i modelima saradnje.
 - Cilj je testiranje održivosti i isplativosti ideje i identifikacija potencijalnih problema.
3. Faza razvoja:
 - Ako se u probnim fazama pokaže da koncept IS mreže ima potencijal, prelazi se u fazu razvoja.
 - U ovoj fazi se uspostavljaju formalne strukture i procesi za upravljanje mrežom.
 - Partneri definišu svoje uloge i odgovornosti, usklađuju ciljeve i zajedničke vrednosti.
 - Postavlja se okvir za razmenu resursa i podsticanje inovacija.
4. Faza širenja:
 - Kada IS mreža postigne održivost u razvojnoj fazi, ulazi se u fazu širenja.
 - Ovde se mreža proširuje na nove sektore, partnere ili regione.
 - Cilj je povećati uticaj mreže i ostvariti veće ekonomske i ekološke koristi.
5. Faza završetka:
 - Na kraju, svaka IS mreža prolazi kroz fazu završetka.
 - To može biti rezultat promena u tržištu, resursima ili prioritetima partnera.
 - U ovoj fazi se razmatraju opcije za prelazak na nove inicijative ili očuvanje postignutih rezultata.

Razumevanje ovih faza pomaže u vođenju IS mreže kroz njen razvojni put. Ključni faktori za uspeh u svakoj fazi uključuju angažman svih partnera, jasno definisane ciljeve, fleksibilnost za prilagođavanje, efikasno upravljanje resursima i kontinuirano praćenje i evaluaciju rezultata kako bi se obezbedila održivost i kontinuirani napredak.

Istraživanje takođe pruža smernice za razvoj politika koje podržavaju razvoj IS mreža. To uključuje postavljanje dugoročnih ciljeva politike, uspostavljanje jasnih ekoloških strategija i postavljanje strogih regulatornih okvira koji podržavaju razmenu unutar IS mreža i menjaju relativne cene manje održivih strategija za upravljanje otpadom i zagađenjem.

Osim toga, aktivnostima istraživanja naglašavamo potrebu za daljim razvojem analitičkog okvira kako bi se bolje razumeli socijalni procesi koji podstiču ili ometaju dalju implementaciju IS mreža. Takođe je važno istražiti procese koji podstiču saradnju i mogućnost njihove primene u neposrednim mrežama. (Mreža socijalne franšize BIO IDEA).

Kontrolna pitanja:

Pitanje 1: Kako Industrijska Solidarna Simbioza (ISS) pomaže ranjivim grupama u društvu?

Odgovor : ISS omogućava ranjivim grupama, kao što su žene sa sela i socijalne preduzetnice, da iskoriste svoje resurse, posebno resurse otpada, i stvore prilike za ekonomsku održivost i društveno osnaživanje.

Pitanje 2: Koja je svrha korišćenja pozitivnih mehanizama i podsticaja u ISS modelu?

Odgovor : Korišćenje pozitivnih mehanizama i podsticaja, kao što je sistem nagrađivanja, pomaže u promovisanju odgovornog ponašanja članova ISS mreže i podržava zajednicu, doprinoseći bogatstvu i složenosti odnosa unutar mreže.

Pitanje 3: Koje su faze razvoja Industrijske Solidarne Simbioze (ISS)?

Faze razvoja ISS uključuju fazu pojave, probne faze, fazu razvoja, fazu širenja i fazu završetka.

Pitanje 4: Šta je ključno za uspeh ISS modela u svakoj fazi razvoja?

Ključno za uspeh ISS modela u svakoj fazi razvoja je angažman svih partnera, jasno definisani ciljevi, fleksibilnost za prilagođavanje, efikasno upravljanje resursima i kontinuirano praćenje i evaluacija rezultata kako bi se obezbedila održivost i kontinuirani napredak.

Pitanje 4: Kako koordinatori i facilitatori doprinose razvoju IS mreža?

Odgovor: Koordinatori imaju ključnu ulogu u vođenju strategija poslovanja gde nije verovatno da će se socijalni mehanizmi kontrole razviti prirodno. Oni pomažu u smanjenju udaljenosti između članova mreže, olakšavaju tokove informacija i transfera znanja, čime se uklanjaju tehničke prepreke i socijalne barijere za razmenu unutar IS mreža.

Zaključak: Hvala vam što ste bili deo ovog puta ka održivoj budućnosti

U ovom priručniku smo istražili ključne koncepte cirkularne ekonomije, industrijske simbioze i socijalnog preduzetništva. Shvatili smo kako ovi koncepti zajedno čine moćan alat za stvaranje održive budućnosti, smanjenje ekološkog opterećenja i podršku inkluzivnom razvoju. Naglasili smo važnost ženskog socijalnog preduzetništva u Srbiji i regionu Zapadnog Balkana kao katalizatora pozitivnih promena.

U priručniku ste imali priliku da se upoznate sa definicijom cirkularne ekonomije, osnovnim principima kao što su smanjenje, ponovna upotreba i recikliranje, ulogom industrijske simbioze, povezivanjem cirkularne ekonomije sa socijalnim preduzetništvom, kao i sa ciljevima Zelene Agende i Zelene Agende za Zapadni Balkan. Takođe, detaljno smo istražili alate cirkularne ekonomije i socijalnog preduzetništva, uz praktične primere i kontrolna pitanja.

Sada je na vama da primenite ovo znanje u praksi i doprinesete stvaranju održivijeg i prosperitetnijeg društva. Ukoliko želite da još dublje istražite ove teme i razmenjujete iskustva sa drugima, pozivamo vas da posetite našu online platformu www.industrijskasimbioza.rs i www.odrzivirazvoj.org.rs. Hvala vam što ste bili deo ovog puta ka održivoj budućnosti.

*S poštovanjem, tim **BIO IDEA za održivi razvoj***

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasadam Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Priručnik je pripremio tim:
BIO IDEA za održivi razvoj 2023.

Autori

Tim BIO IDEA za održivi razvoj 2023.

Naš priručnik je rezultat predanog timskog rada članova Udruženja BIO IDEA za održivi razvoj. Tim se sastojao od stručnjaka koji su pružili mentorstvo mladim volonterima kako bi njihova istraživanja bila usmerena ka pravim ciljevima. Mladi volonteri su istražili obimnu literaturu, a sledeći izvori su odabrani kao osnova za naše radove:

Bibliografija

1. Geissdoerfer, M., Pieroni, M., Pigosso, D. C. A., & Soufani, K. (August 2020). "Circular business models: A review." *Journal of Cleaner Production*, 277, 123741. DOI: 10.1016/j.jclepro.2020.123741.
2. Ferasso, M., Beliaeva, T., Kraus, S., & Clauß, T. (December 2020). "Circular economy business models: The state of research and avenues ahead." *Business Strategy and the Environment*, 29, 3006-3024. DOI: 10.1002/bse.2554.
3. Täuscher, K., & Abdelkafi, N. (May 10, 2017). "Visual tools for business model innovation: Recommendations from a cognitive perspective." First published in *Creativity and Innovation Management*. DOI: 10.1111/caim.12208.
4. Bjørnset, M. M., Skaar, C., Fet, A. M., & Schulte, K. Ø. (February 2021). "Circular Economy in Manufacturing Companies: A Review of Case Study Literature." *Journal of Cleaner Production*, 294(4), 126268. DOI: 10.1016/j.jclepro.2021.126268.
5. Puglieri, F., Salvador, R., Romero-Hernandez, O., & Escrivão Filho, E. (April 2022). "Strategic planning oriented to circular business models: A decision framework to promote sustainable development." *Business Strategy and the Environment*, 31(1). DOI: 10.1002/bse.3074.

Dokumenti Evropske unije:

1. Evropska komisija. (2015). *Akcionni plan za cirkularnu ekonomiju ("Zatvaranje petlje – EU Akcionni plan za cirkularnu ekonomiju" COM(2015) 614).*
2. Evropska komisija. (2019). *Saopštenje o primeni akcionnog plana za cirkularnu ekonomiju (COM(2019) 190).* Izvori iz Eurostata:
3. Eurostat. (<https://ec.europa.eu/eurostat>)
4. *Economy-wide material flow accounts (Eurostat).*

Dokumenti i izvori Republike Srbije:

5. Republika Srbija. (Decembar 2021). *PROGRAME RAZVOJA CIRKULARNE EKONOMIJE U REPUBLICI SRBIJI ZA PERIOD 2022-2024. GODINE.*
6. Republika Srbija, Ministarstvo zaštite životne sredine. *MAPA PUTA za cirkularnu ekonomiju u Srbiji.*

Publikacije na internetu i stranice koje su korištene:

7. EMAS (Eco-Management and Audit Scheme) (europa.eu) (https://green-business.ec.europa.eu/eco-management-and-audit-scheme-emas_en)
8. Eurostat (europa.eu) (<https://ec.europa.eu/eurostat>)
9. How can the circular economy support sustainable development? (<https://plana.earth/academy/how-can-the-circular-economy-support-sustainable-development>)
10. *Circular Economy Action Plan For a cleaner and more competitive Europe.*